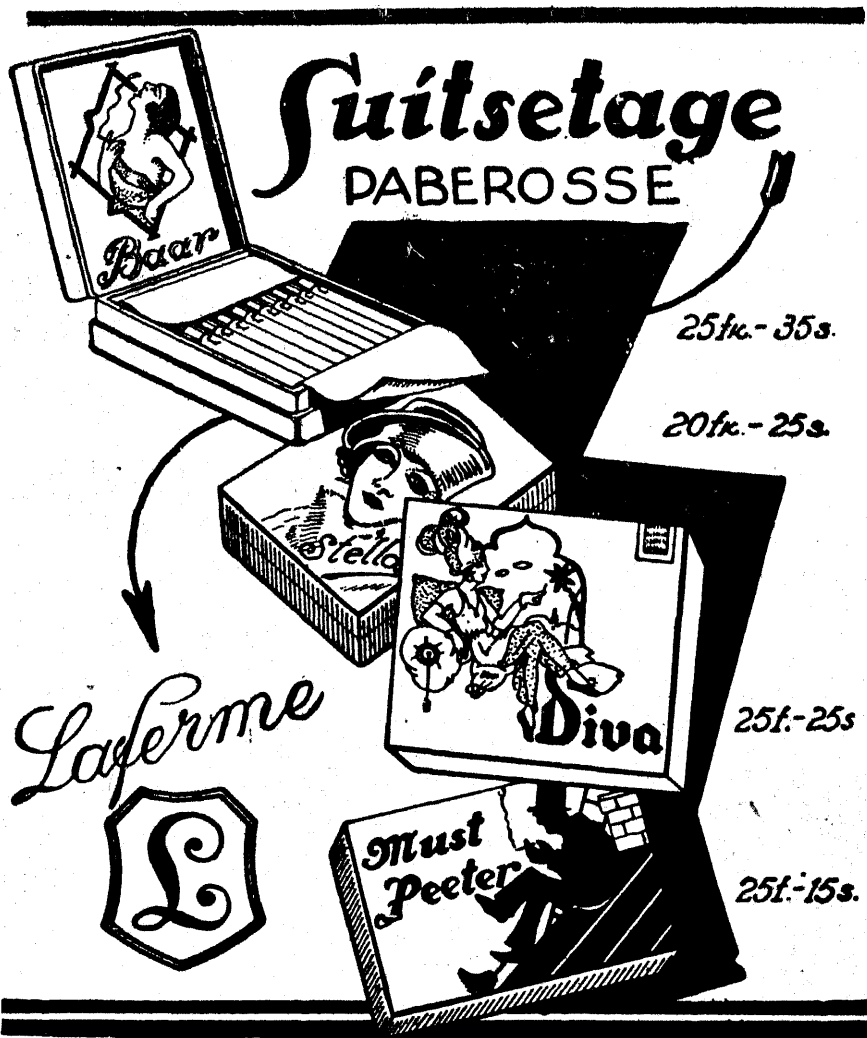

Surabaya

BERSIWA WATE MIT

17.

Saavutus!

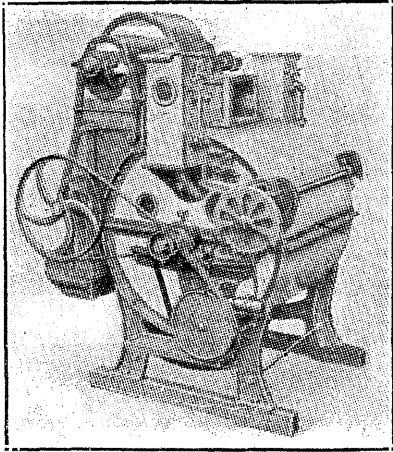
Lugupeetud tarvitajaskond!

Rõõmuga võime Teile teatada, et meie tehastes Tallinnas, Pirita teel 6-b, on nüüd käimas uus, moodne tööstusseade. Tubaka toimetab edasi ja ajab kohevile õhusurvemasin, kuna eriline imeja ta puhastab nii tolmust kui ka teistest, tervisele kahjulikkudest lisandustest ning pisielukatest.

See seade on esimene Eestis. Üldse osutub ta viimaseks tehniliseks ja teaduslikuks saavutuseks meieaegses tubakatööstuses.

Meie võime julgesti tõendada, et meie seni juba üldtunnustatud võistluseta head tubakasaadused on ülalmainitud moodsaima uuendusseade tõttu omaduselt veelgi paranenud ja erinevad oma suurepärase maitse läbi.

A.-s. „Laferme“

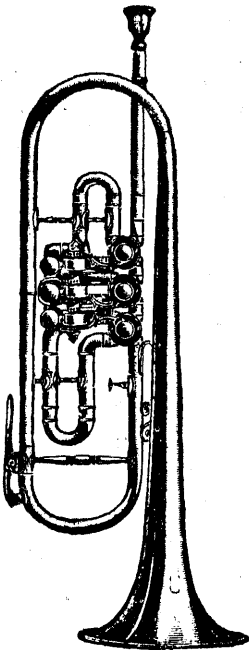
F. H. Maultzsch

Tallinn, Pikk tänav nr. 33.

Telefon 19-81.

Veskisiseseaded: nagu valts-
toolid, kruubimasinad, koorimise-
masinad ja teised viljapuhasta-
mise masinad. Vesikivi vala-
mismaterjalid.

TURBIINID. ≡ MOOTORID. ≡ PAADIMOOTORID.

Muusikud soovivad

BOHLAND & FUCHS'I

PUHKPILLE

eesti pasunakoорidele, kui kõige otstarbekoha-
semaid. Nad pole hinna poolest kallid, kuid ka
mitte odavad, küll aga on nad puhta hääles-
tusega, vastupidavad ja korraliku väljatöotu-
sega. Suurim osa eesti pasunakoore tarvitab
neid pille, mõned isegi juba ligi 10 aastat,
sellepärast on olnud pasunakoорide koosmäng
laulupidudel kooskõlaline ja puhas.

PEAESINDAJA EESTIS:

O.-ü. „Esto-Muusika“
TALLINNAS, VILJANDIS.

TARTUS müüb neid pille „Teater & Muusika“
Rüütli tän.

Tallinna Linnapank

Tallinnas, Mundi tänav nr. 2.

Telefonid: 426-75, direkt. kab. 427-19 ja 428-39.

Telegrammide aadress: „LINNAPANK“.

Võtab raha hoiule ja maksab
hoiusummade pealt kuni 8% a.

Toimetab kõiki pangaoperat-
sioone sise- ja välismaal.

Võtab kaupu oma aita desse
hoiule ja annab nende vastu
laenusid.

TAVET MUTSU Teatriraamatukogu

soovitab

Kaitseliitlastele

Mikk Kivi

J. Mändmetsa näidend
4 vaatuses.

Salmisto

M. Aitsami näidend
4 vaatuses.

Ilmunud hooajaks
rida uudiseid, koha-
sed mängimiseks
igale organisatsioo-
nile.

Hinnata nimekirju saadaval.

Aadress: Tavet Mutsu Teaterkirjastus, Tallinn, S. Karja 21.

Telefon 201-78.

E E S T I L A U L J A T E L I I D U

M U U S I K A L E H T

Toimetused: R. Päts, prof. J. Aavik, A. Krull, R. Kull, M. Lüdigi, L. Neuman, M. Saar, T. Vettik, E. Vörk ja R. Saving.

Üleskutse

Gesti 10-dase üldlaulupeole

Gesti laulupidudel on kuulus minewik! Gesti laulupidude ajalugu on ühtlasi meie rahwa ja maa uuestfünni ajalugu!

Gesti laulupeod oma arenemises on kujunenud meie rahwa waimukultuuri ilmefamails nähteiks! Nad on saand meie haarawamails rahwuskultuuriliks ja ifamaaliks pidupäewiks!

Oma haarawuselt ja ideelt on meie laulupeod ainulaadsed kultuurrahwaste peres.

Gesti lauljad ja mängijad! Ujaratta weeredes oleme jõudnud uue suure sündmuse eelaega: läheneb meie ülemaiste laulupidude juubelipidu, Gesti 10. üldlaulupidu!

Sellega tullakse toime lauljate enda otsusel 1933. a. Tallinnas, Wabariigi 15. aasta suwel.

Et 10. üldlaulupidu oma sisult saabuks wäärikas, seks kutsus lauljate Liidu juhatus juba nüüd, 3 aastat warem, teid, lauljaid ja mängijaid, wõtma osa 10. üldlaulupeost ja kõigist selle ettevalmistustöist!

Leidtu see illestutse wastutaja kõigi siidameis, olgu see lauliku
fõnul „mis kui wägew merelaine weereks üle maa, kohaks läbi
rahwahinge hiigla ihana!“

Tulge kõik, kodumaa tulisiidamed, rakenduge töhe! Innustagu
teid teadmine: mida põhjalikum on laulupeo muusikaline ette-
walmistus, seda suurem laulupeo kultuuriline wõit!

Ärgu puudugu 10. üldlaulupeolt ükski laulufoor, ükski mängu-
foor!

Lauljad-mängijad, kõik muusikategelased! Teil on täita suur
ülesanne: kanda oma õlul edasi suurt rahwuskultuuri traditsiooni
— laulupidusid. Teostage see ülesanne ustawasti, suures töö-
rõõmus ja usus tulewikku, et 10. üldlaulupidu wõiks kõrgemal
kõlal kuulutada kõigile meie laulu- ja waimukultuuri, meie rahwa
wabadust ja armastust oma sünnimaale.

Tallinnas, 30. sept. 1930.

Eesti Lauljate Siidu juhatus.

RIHO PÄTS

ARTHUR SCHOPENHAUER MUUSIKA OLEMUSEST

(Tema surma — 21. sept. 1860 — 70. aastapäeva puhul)

Juba vanimast ajast on inimesele olnud omane väljendada heliliselt oma tundeid ja elamusi. Sellest on tekkinud *laul*. Aeg-ajalt on otsitud tundeile päälle vokaalse veel teisi helilisi väljendusvahendeid: siis on tekkinud *instrumentaal-muusika*.

Kui vokaal- nii instrumentaal-muusika on pika aja jooksul läbis- tand määratu arenemistee.

Meie päevil on kerkind päeva- korrale küsimus, *kas ei ole muusika koguni jõudnud üle oma kulminat- sioonpunktist?*

Igatahes teatud kriis on olemas uusimas muusikaloomingus juba aastaid. Ta on sattund ummikusse: teravad, igavesti lahendamatud dissonantsid, äärmiselt komplitseeritud taktivahad rütmid, atonaliteet, vormide segunemine, koguni vormi eitamine, igasugused teised äärmused — see kõik näib kaootilisena, milles laiemal massil raske orienteeruda.

Küll tundub heitlusigi sellest olukorrast väljumiseks, kuid tihti satutakse veel sügavamale kuristikku.

Ning kaasaegne muusika osutub tihtigi suurimaks mõistatuseks. Ja kuigi alati on nii olnud, et kergeimalt on muusika laiemale hulgile vastuvõetav *siis*, kui ta avaldub n.-ö. äraseletatud vormis (laul, ooper, oratoorium, eriline filmi- muusika jne.), — on praegu *seegi* osalt kaotand oma maksvuse. Sest sageli jääb praegusajal arusaamatuseks mitte ainult massile, vaid ka moodsate vaateiga, arendend muusikule mõne kuulsama kaasaegse helilooja muusika, mis kirjutatud tolles äraseletatud vormis ja otse heliloojalt endalt *eriliselt* laiemale massile määratud nii-öelda tarbe- või seltskonnamuusikaks.

A. SCHOPENHAUER

Meieni ei ole sarnane muusika veel tungind. Seepärast oleks ehk enneaegne peatuda seejuures kauemini. Võiks vaid tähendada meie heliloojate auks, et need, keda meil peetud äärmisiks modernisteks, ei ole veel olverdand oma tundeid efektseile muusikalisile trikele*), nagu see sageli ilmne Läänes, kus modernistliku muusika seas, nagu L. Sabanejev õieti tabanult väljendab, „on paljugi sarnast, mis juba tihedasti seotud selle rühma meeleolude ja tundeiga, mis rahvast täiesti võõrdund. Ja vaevalt et see kunagi saabki arusaadavaks massile, tolele massile, kes elab koguni teiste meeleoludega. Selle muusika saatus on muidugi surra välja“.

Olgu kuidas on, kuid kõigele sellele vaatamata on vastuvaidlematu tõde, et muusika nii või teisiti võib avaldada inimhingele määratud mõju. Küll ei väljenda ta konkreetseid ideid ja mõtteid, kuid seda salapärasem ta on, sest selletagi ta avastab meile terve tunnete-maailma, kisub meid kaasa, kutsub meis esile mitmesuguseid üleelamusi.

Sageli naudime muusikat. Tunneme temast rõõmu. Kuid harva oleme ehk endalt küsind, miks see salapärase keel meis võib äratada nii iseäralisi meeleolusid? Veel harvem oleme vahest püüdnud üldse mõista tolle imeväarse kunsti olemust.

Ent nende probleemide kallal on palju juureldud — ju ammust ajast.

□

A. Schopenhauer ja Fr. Nietzsche. Neid kaht nime, mida sageli kuuldakse koos, tunneb iga haritud inimene. Ent märksa vähem tuntakse nende meeste töid. Veel vähem aga seda, et nende vaimusuuruste nimed on tihedasti seotud muusika-esteetiliste küsimusiga.

Õieti on Schopenhauer filosoofest ainulaadne kuju juba ses mõttes, et ta oma muusika metafüüsikaga on loond peaaegu kogu kaasaegse muusika filosoofia. Võib öelda, et edaspidised tööd selles piirkonnas enamasti vaid arendavad Sch.-i mõtteid. Küll tunduvad ta teadmised muusika piirkonnas puudulikena, küll satub ta muusikaliste küsimuste käsitusel ajuti diletantismi. Kuid samas ta lahendab huvitavalt mitmesugused muusika-esteetilised probleemid.

Ning huvituseta pole ka ta mõttekaaslaste Fr. Nietzsche ja Rich. Wagner'i literatuursed tööd. Kui aga Nietzsche nime kuuldub sageli ühenduses Sch.-i omaga, siis Wagner'i oma seltsib ilmtingimata Nietzsche nimega.

Nüüd on nad kõik manalas. Omavad auväärt koha vaimusuuruste peres.

Meile aga on nende vaimutöö jäänd hindamiseks. On siis ka see kõikjal tekitand rohkesti vaidlusi, arvustusi ja mitmesuguseid hinnanguid. See aga annab tunnistust üldisest huvist nende suurmeeste mõtteile ja tööle. Ja ei saa salata — nad on jätnud oma tööd paljudele kunstiinimesile vaimseiks juhiseiks.

Tõsi küll, nüüd, aja möödudes, kus juba teatavalt kauguselt võib vaadata mõningaile küsimusile, mis varem näisid problemaatilisena, nüüd, kus ise „aeg on annud arutust“, leitakse ka vastuoksusi neis mõtteis, mõningad viimaseist on arenend hiljem otse ise endale vastandlikeks, kuid hulk neist on jäänd tänapäevani põhjaneva tähtsusega ning pakuvad kõikjal suurimat huvi oma sisu sügavuselt, läbitungivuselt ja teravmeelsuselt.

*) Teisest küljest ei saa aga siiski olla absoluutselt eitaval seisukohal ka tolle muusika suhtes, kuna säälg tihti leidub teravmeelseid, uudseid väljendusi, mis ikkagi aitavad viia edasi, rikastavad muusika-kunsti kui sarnast.

Meie literatuuris on üldse vähe kirjutatud Schopenhauer'ist. Mäletatavasti aga vist kunagi ei ole teda mainitud ühenduses muusika-esteetiliste küsimusiga.

Kuna aga Sch.-r oma suurimas filosoofilises töös „Maailm kui tahe ja ettekujutus“ (Die Welt als Wille und Vorstellung — 1819) pühendab muusikalisile küsimusile rohkesti tähelepanu, pöördudes neile korduvalt tagasi, püüdes tungida *muusika olemuse* sügavusse ning seda ära seletada, siis nii mõnedki mõtted temalt võiksid meiega lugejaskonnale pakkuda huvi.

Seks tahavad aidata kaasa alljärgnevad read.

ARTHUR SCHOPENHAUER

Väga kujukalt iseloomustab *Sch.-i esteetilisi ideid* L. Sakketti oma samanimelises pikemas artiklis, mis kokkuvõetult kõlab umbes järgmiselt:

Kõik maailmas annab tunnustust sellest, et maapäälne õnn on kaduv, on vaid illusioon. See on tingitud juba asjade olemusest endast: ka suurema osa inimeste elu on lühike ja kurb. Elu, — oma alaliste murede, pettumuste ja luhtund lootusiga, mis leiavad aset kõikjal, — kannab selgesti mingisugust vastikut ilmet, nii et üldse on raske saada aru, kuidas võis tekkida veendumus, nagu oleks elu antud tänuликuks kasutamiseks, nagu oleks inimene loodud selleks, et olla õnnelik!

See on Schopenhauer'i vaade elule.

Millist osa mängib aga üldse kaunis ja eriti kunst selle mõttetarga pessimistlikus filosoofias? Kuna kaunidust samastavad mõned esteedid eluga endaga, kas ei peaks *seegi* siis olema vastik elustpöördund pessimistile? Kas ei peaks ta eitama kunstigi, mis ju kujutab elu?

Kuid Sch.-r oli suur kauniduse austaja ja hindas kõrgesti kunsti. Võib öelda, et just pessimism aitab kaasa Sch.-i esteetiliseks vaateks maailmale, elule ja inimesile.

Ta pessimism ei seisnud meeleheites, mis leiab oma lunastuse vabasurmas, vaid just vastuoksa — see tõi otse vabasurma eitavuse, sest vabasurmaga üksik inimene ei muuda viletsat maailmakorda, vaid alatu argpüksina vabastab ainult *oma* isiku maailma muredest.

Sch.-i filosoofia seisab *tahte eitamises*. Ta tahab tõusta kõrgemale naudingust ja kannatusist. Ta valib elu tee, mis sarnleb kitsale mägede tippu viivale rajakesele. Soovid kisivad teda alla õitsvaise orgudesse, mis täis meelitavaid naudinguid, kus naeratab elu oma pühapäevases rüüs. Kuid naudingud ei kujuta positiivset hüvangut. Nende olemus seisab soovide rahuldamises, mis aga kasvavad järjest ja lõppeks muutuvad piinuks.

Seepärast viib Sch.-it ta pessimistlik filosoofia seda kitsast rajakest mööda ikka kõrgemale ja kõrgemale. Üksikuks ja raskemaks läheb järjest see teekond. Jäist külmust puhub sellelt karmilt tõelt, millele ta julgesti sammub. Ta teab, et mäetipus ootab teda küll soojuseta, kuid helge päikesekiir, mis talle annab võimaluse atofeerund tahte rahu anduda vaadeldmle. Siin algab Sch.-le esteetiline moment.

Raskus hoiduda sel kõrgusel teeb need esteetilise naudingu minutid kiiresti mööduvaks ja haruldaseks. „Marionettide elumängu“ traadike liig tundeliselt tõmbab meid. Kuid kui on saabund esteetiline moment, siis neil minutil inimene unustab oma seisukorra, oma mured, oma isiklikud huvid, ja maailm on kõigile võrdselt kaunis.

Põhjus, miks esteetiline mulje meile mõjub nii imeliselt, on tingitud tahte tegevuse katkestumisest.

Ainult siis, kui suhtume asjale täiesti egoistlike püüdeita, kui ei oota endile mingeid hüvesid füsioloogiliste tarviduste rahuldavuse mõttes, ainult siis tekib esteetiline mulje moment. Selles mõttes mõjub võimsaimalt loodus. Inimeste keskel, linna elu keerises, ajavad meid mitmesugused põhjustatud võistlusele maapäälsete hüvede pärast, lõkendavad kired, rahuldamatuse tunne teravneb — ning viimane just ongi kõigi meie kannatuste allikas.

Neist kannatusist vabanemiseks on vaid üks tee — laskuda tahtetusse seisukorda, milles unustame oma isiku. Ent seda saavutame vaid suursuguste kunstiteoste puhtesteetilise maitsmisega.

Selles mõttes just annabki Sch.-r kunstidele suure tähenduse.

□

Mis puutub Sch.-i suhtumisse eriti muusikale, siis sellele ta annab kunstidest tähtsaima koha. Ühtlasi ta arvab olevat leidnud muusika sisemise olemuse saladuse. Seda ta küll ei saa tõendada otsekoheselt, vaid piirdub sellega, et *seletab* noid nõidusliku helikunsti saladusi, jättes oma vaate kinnituse või eituse tolele muljele, mis tekib lugejas osalt muusikast, osalt sellest tervest ainsast mõttest, mis esitatud ta vastavas töös. Et *muusika olemusest* saada aru, on Sch.-i arvates tarvis kuulata muusikat sageli ja põhjaliku järelemõtlemisega ta õpetusele.

Et selgemini saada aru Sch.-i muusikalisest vaatest, toome siinkohal koondatud väljavõttena iseloomulisemaid jooni ja võrdlusi ta arutlusest muusika esteetilisist probleemist teoses „Maailm kui tahe ja ettekujutus“, mis üldse pole ilmund eestikeelses tõlkes, ja kuigi see oleks kättesaadav võõrkeelisis, siis on teada, et enamuse muusikaharrastajaist ometi ei ole harjund lugema suuri filosoofilisi töid, kus muusikalised probleemid leiavad käsitlust vaid episoodiliselt.

□

Muusika seisab täielise erakuna kõigist teisist kunstest. Temas pole näha mingit meie maailma olendite idee järeleaimamist *) ja seda enam on ta suur ja kaunis kunst, mis võimsasti mõjub inimhingele, selles üldise keelena nii täiuslikult ja sügavalt arusaadav, et ületab isegi pildliku maailmakeele. Vastandiks teisile kunstele, mis vaid ideede jäljendeiks, — on muusika otse *tahte enda jäljendiks*. Seepärast ongi ta mõju võimsam muude kunstide mõjust; viimased räägivad vaid varjust, muusika aga olendist endast. Et aga kui ideis nii ka muusikas esestub (küll mitmel viisil igas neist piirkonnist) üks ja sama tahe, siis on muusika ja ideede vahel, tõsi küll, mitte täitsa vahetu sarnadus, küll aga paralleelism, analoogia.

Selle analoogia näitamine aitabki selgemini saada aru sellest tumedast ja raskest mõttest.

Madalamais harmoonia-toones, passihääles Sch.-r tunneb ära tahte esestumise madalama astme, anorgaanilise looduse, planeetide massi. Kõiki kergesti liikuvaid ja kiiresti kustuvaid kõrgeid toone, nagu teada, on vaja lugeda tekkinuks madala põhitooni kõrvalvõnkeist, misjuures viimased alati saadavad tasaselt põhitooni helisemist. Ja see on harmoonia säädus, et passi-

*) Praegusel ajal ei ole see muidugi enam nii. (v. märk. lhk. 191).

noodile võivad tulla ülalt vaid need noodid, mis tõepoolest iseendast temaga ühel ajal helisevad kui kõrvalvõnkeist tekkind. See näitab analoogiat, et kõigile maailma kehile ja korraldusile tuleb vaadata kui tekkinuile ja järk-järgult planeetide massist arenenuile; too mass on nende algallikaks; ja samas suhtes on kõrgemad toonid põhitoonile.

Tooni kõrgusel on piir, millest üle minnes ei ole kuuldav ükski heli; see vastab tollele, et mingi aine ei ole vastuvõetav vormita ja omadusita, s. o. ühe või teise edasi-seletamata jõuta, milles väljendub teatav kindel idee, — või, rääkides üldiselt, see vastab tollele, et — *mingi materia ei saa olla täiesti tahtetu*. Nii on harmoonias pass samaks, mis maailmas anorgaaniline loodus, labaseim mass, millest kõik tekib ja areneb välja. Edasi, — passi ja juhtiva meloodia vahepeälses, harmooniat moodustavas kaashelide kogus on ära tunda terve ideedeastmik. Passile lähemal seisvad toonid — need on selle astmiku alamastmed, veel anorgaanilised, kuid juba mitmeti avaldunud kehad; kõrgemais toonides ilmneb taime- ja loomariik.

Heliredeli kindlad intervallid on paralleelsed tahte ettekujutuse kindlaile astmeile, kindlaile astmeile looduses. Kõrvalekaldumine intervallide aritmeetilisest täpsusest, mis tekkind temperatsiooni ehk helitõu valiku tõttu — on analoogiline indiviiduumi kõrvalekaldumisele oma astme tüübilt. Veel enam, eba- puhtaid dissoneerivaid sobitusi võib võrrelda ebaloomulike sigitusiga kahelt looma eritüübilt või inimeselt ja loomalt. Kõigil neil passi- ja saatehääliil ei ole seda seotud järjekorda, mis ilmne vaid ülemises hääles — meloodias; ainult meloodiale on omased kiired, kerged käigud ja hüpped, kuna aga kõik teised hääled liiguvad palju aeglasemalt ja ei esine seejuures iseseisvalt seotuna. Aeg- laseimalt liigub madal pass — tolle labasema massi esindaja. Sarnane saate- häälte sidumatu liikumine ja reeglipärane kindlus on analoogilised faktile, et terves mõistmatu maailmas kristallist kuni täiuslikuma loomani ei ole ühelgi olendil tõeliselt seotud teadvust, mis annaks ta elule tervikliku mõtte, ja mitte üks olend ei tea vaimsete arengute järjekorda, mitte üks ei täiene organisat- sioonis, vaid kõik elutseb ühetaoliselt, kogu aeg sarnasena, millisena ta oma loomult kindlaks määratud kindla säädusega.

Lõppeks meloodias, kõrgemas päänääles, mis laulab, juhhib ja mis algusest kuni lõpuni areneb vahetpidamata, paljutähendavas ainsa mõtte siduvuses, ning kujutab tervikut — selles hääles tunneb Sch.-r tahte eestumise kõrgemat astet, mõttega varustatud elu ja inimese püüet.

Kuid meloodia räägib veel rohkem: ta räägib kõike seda, mida mõistus ei saa vastu võtta oma abstraktsuses — ta on *tunde ja kire keel*.

Nagu *inimese olemus* seisab selles, et ta tahe tungib edasi, rahuldub, jälle tungib edasi — ja nii vahetpidamata; nagu vaid selles on õnn ja hääolu, et üleminek soovilt rahuldusele ja sellelt uuele soovile toimuks kiiresti, sest rahulduse viivitus sünnitab kannatust ja uue soovi viivitus viljatut igatsust, *languorem*, igavust, — nii sellele vastavalt, *meloodia olemus* on vahetpidamatu kõrvalekaldumine toonikast, millele lõppude-lõppeks ikka järgneb tagasipöörd toonikale. Kõigil neil teil meloodia kujutab mitmekesisist tahte edasitungimist, kuid kujutab ka ta rahuldumist.

Nagu kiire üleminek soovilt rahuldusele ja viimaselt uuele soovile on õnn ja hääolu, samuti on kiired *meloodiad* suuremate kõrvalekaldumisita *rõõmsad*, aga *aeglased viisid*, mis langevad vaevlevaisse dissonantsesse ja vaid paljude tak-

tide järel saavutavad toonika — sarnased viisid on, kui analoogia viivitatud, takistatud rahuldusele — *kurvad*.

Lühikesed, kergesti kinnipiütavad kiire tantsumuusika laused räägivad nagu kergesti saavutatud argipäevasest õnnest. Tantsumuusika moll-helitus nagu tähendaks ebaõnnestust tühises õnnes.

Leiutada meloodia — avastada temas inimtahte sügavamad saladused ja tunded — *see on geeniuse asi*; see on kaugel igasugusest teadlikust ettekatsetavusest ja seda võib nimetada inspiratsiooniks.

Igasuguste võimalike meloodiate ammutamatus vastab looduse ammutamatusale.

Kõigi nende analoogiate juures ei tohi unustada, et muusika ei ole nendega otseses suhtes, vaid n.-ö. põiksuhtes, sest ta ei väljenda nähet, vaid kõigi nähete sisemist olemust endas, tahet end. Nii ta ei väljenda seda või toda üksikut rõõmu, kurbust, piina, hingelist rahu, ei, ta väljendab neid *üldse* kui niisuguseid iseendas, teatava määrani *in abstracto*, väljendab nende olemust ilma mingi lisandita ja motiivita neile. Seda enam saame temast aru, täiuslikult. Nii muusika väljendab elu ja selle juhtumuste kvintessentsi, kuid mitte juhtumusi endid. Just see — eriti vaid muusikale omane joon annabki talle kõrge tähenduse. Kes näit. tervelt andub sümfoonia muljeile, sellele tundub, et ta ees mööduvad kõik elu ning maailma sündmused, — kuid ärgates sellest muljest ta ei saa näidata mingit ühendust kuuldu ja tolle vahel, mis talle ettekujutus. Sest, nagu juba öeldud, *muusika eraldub kõigist teistest kunstest seega, et ta on mitte nähete jälgend, vaid tahte enda vahetu jälgend*.

Oma analoogiaile ja parallelismile muusika loomingu ja maailma vahel lisab Sch.-r lõppeks umbes selle mõtte: — kui filosoofia ei ole muud kui maailma sisemise olemuse õige kujutus ja kui muusika n.-ö. üldkeelena kujutab sama sisemist olemust, endas maailma, siis ei tuleks suurt paradoksi näha järgmisis sõnus: „*Kui oleks võimalik leida täiesti õige, täielik ja peenemate detaileni ulatuv seletus muusikale, s. o.: kui oleks võimalik täpsalt mõisteteis ära seletada seda, mida muusika kujutab, siis oleks see ühtlasi ka küllaldaseks maailma üraseletuseks, s. t.: siis oleks see ka tõeliseks filosoofiaks.*“

□

Kõigele eeltoodule lisaks ei ole huvituseta veelgi mõningad Sch.-i võrdlused ja arvamused harmooniast, meloodiast ja mitnesuguseist tähtsamaist muusikavormest.

Iga *harmoonia neli häält* — s. o. pass, tenor, alt, sopraan ehk põhitoon, terts, kvint ja oktaav — vastavad elavate olendite neljale astmele: mineraal-, taime-, loomariigile ja inimesele. See leiab endale kinnitust tolles muusikalises põhisääduses, et pass peab ikka olema kaugemal kolmest ülemisest häälest. Nii on alati laia harmoonia mõju tugevam ja kaunim kui kitsa harmoonia oma, kus pass astub ligemale teisile häälele. Ent terve selle sääduse juured asuvad helisüsteemi loomulikus tekkimises, kuna lähemad, kõrvalvõngete tõttu kaasaahelisevad, harmoonilised astmed on oktaav ja kvint. Selles sääduses näeme muusikalist analoogiat tolele looduse põhiomadusele, mille järele orgaanilised olendid on *omavahel* palju tihedamas suguluses kui mineraalriigi, elutu, anorgaanilise massiga: need olendid ja too riik on eraldatud üksteisest teravaima piiriga ja sügavaima kuristikuga.

Vaadeldes *meloodia* tekkimist näeme, et see koosneb kahest elemendist — rütmilisest ja harmoonilisest. Nootides märgitakse esimest perpendikulaarsete, teist — horisontaalsete joontega. Kummagi elemendi põhialuseks on aritmeetilised suhted, s. o. aeg: esimesele — suhteline toonide kestvus, teisele — toonide suhteline võngete kiirus. Rütmiline element on olulisim, sest ta *iseendast* teise kaasabitä võib kujutada mõnesugust sarnadust meloodiale, näit. trummimäng. *Rütm* on ajas sama, mis ruumis sümmeetria, nimelt *terve jaotus* võrdseiks ja ükssteisele vastavaiks osiks, ja seejuures esmalt suurteks jagudeks, mis omakorda jaotuvad vähemaiks, esimesile alluvaiks.

Täielik meloodia nõuab mõlemaid elemente, kui rütmilist nii harmoonilist. Ta olemus seisab nimelt ta rütmilise ja harmoonilise elemendi perioodilises teineteisest lahtuses ja ühinemises teineteisega. Nimelt toetub harmooniline element põhitoonile, samuti kui rütmiline — taktimõõdule. Ja see harmooniline element seisab kõrvalekaldumises põhitoonist, mis mõnel harmoonilisel astmel (dominantil või sub-dominandil) saavutab mõnesuguse pooliku rahulduse, et jälle sama pikka või lühikest teed mööda pöörduda tagasi oma põhitoonile, mille saavutamine toob lõpliku rahu. Aga kui see nii ka too peavad toimuma sarnaselt, et tähendatud astmete ja ka põhitooni saavutamine peab langema kokku teatavate rütmilise tugevamate momendega, muidu ta ei tekita vastavat efekti. Nõnda siis *harmooniline järjestik* nõuab teatavaid toone (toonikat, dominantit jne.), *rütm* aga — teatavaid aja-jaotusi (takte ja nende tugevaid ning nõrgemaid osi). Ent *meloodia* põhielementide lahtus seisab selles, et kui neist ühe nõue rahuldub, siis jääb teise nõue rahuldamatuks; leppimine seisab selles, et mõlemad rahulduvad korraga, üheaegselt. Lihtne näide:

Siin harmooniat moodustavaks lõpptooniks on juba esimese takti lõpus esinev toonika, kuid see ei anna talle harmooniat, rahuldust, sest rütm langeb kõige kõrgemale taktiosale. Samade toonide järjestik viib teises taktis toonile, mis langeb tugevale taktiajale; kuid see toon on vaid septimiks. Nõnda siin mõlemad meloodia elemendid *lahutuvad teineteisest* — ja meie tunneme mingit rahutust. Perioodi teisel poolel on aga helide liikumine vastandlik eelmisele, ja viimases toonis elemendid *ühinevad* teineteisega. — Sarnast nähtu võib märgata igas meloodias. Seejuures perioodiliselt toimuv mõlema elemendi teineteisega ühinemine ja teineteisest lahtutumine kujutab metafüüsilisest vaatepunktist uute soovide tekkimise ja siis nende rahuldamise häälitusi. Seepärast muusika mõjubki mõnusalet, et ta kogu aeg meile joonistab meie soovide täielikku rahuldumist. Meloodia vaatlusel märkame, et teataval määral *sisemine* tingimus (harmooniline) satub kokku *välisega* (rütmilisega) nagu *juhuslikult*; kuid iseendast mõista leiab teda ise helilooja, ja seda võib võrrelda *riimiga* luules: see on meie soovide häälituse kokkusattumine neist rippumata hääde väliste asjaoludega — s. o. *õnne sümbol*.

Tähelepanu väärib veel *viivituse* efekt. See on dissonants, mis kindlusega viivitab oodatavat lõppkonsonantsi, mille tõttu edasitung viimase juure tugev-

neb ja ta saavutamine seda enam oodatav, — ilmne tahte rahuldumise analoogia, kus tahe kasvab viivitusest.

Nii kogu muusika koosneb vahetpidamata akkordide vaheldusest, mis enam-vähem rahustavad ja rahuldavad, — samuti kui tahe kujutab vahetpidamata vahelduvaid suuremaid või vähemaid *rahutusi*, mis tekkind soovidest või hirmust, ja *rahuldusi*, millel samuti mitmekesiseid varjundeid kui soovidel ja hirmul. Seepärast nõuabki muusikalise pala harmooniline arenemine reegli-pärasst dissonantside ja konsonantside vaheldust.

Ainult konsonantside rida kutsuks esile üliküllastuse, väsimuse ja tühjuse tunde, nagu see ilmne pääle kõigi soovide rahuldumist. Seepärast peavad dissonantsid eksisteerima muusikas, kuid vaid selleks, et pääle vastavat ettevalmistust jälle lahenduda konsonantsidesse. Kogu muusikas on oluliselt vaid kaks põhiakkordi: *dissonantne septakkord* ja *harmooniline kolmkõla*. See vastab tollele, et tahte eksisteerib vaid rahuldamatuse ja rahulduse olemasolu. Ja nagu on olemas vaid kaks põhimeeleolu — *rõõm ehk elavus* ja *mure*, samuti on ka muusikas vaid kaks põhihelistikku — *dur* ja *moll*, mis vastavad neile meeleoludele.

Otsides sidet muusika metafüüsilise ja füüsilise külje vahel Sch.-r väljub teooriast, et *toonide harmoonia* põhjeneb võngete kokkusattumisel, mis kahe tooni üheaegsel helisemisel avaldub igal teisel, kolmandal või igal neljandal võnkel, mistõttu need on omavahel oktaavi, kvindi või kvardi jne. suhteis. Ja seni kui need kahe tooni võnked omavahel moodustavad ratsionaalse, väikeste arvudega mõõdetava suhte, võivad nad sagelikorduva kokkusattumise tõttu ühineda meie vastuvõtus: helid sulavad omavahel ja sellest tekib nende *kooskõla*. On aga see suhe irratsionaalne, või mõõdetav vaid suurte arvudega, siis tähelepanavat võngete kokkusattumist ei teki, mistõttu nad ei võimalda ühinemist meie vastuvõtus, — me nimetame neid seepärast *dissonantseks*. Siin on muusika metafüüsilise tähtsuse side tolle füüsilise ja aritmeetilise põhialusega *selles*, et meie vastuvõtule vastuseisev irratsionaalne suhe ehk *dissonants* saab loomulikuks sümboliks *kõigele sellele, mis seisab vastu meie tahte*; ja ümberpöördukt — ratsionaalne suhe ehk *konsonants* kergelt järele andes meie vastuvõtule, *aga tahte rahulduse sümboliks*.

Et aga kõik need võnke suhete arvulised õgevused ja ebatasasused võimaldavad lõpmata palju astmeid, varjundeid ja järjestikke, siis nende ratsionaalsuse ja irratsionaalsuse momentide tõttu saab *muusika selleks aineks, milles täpsalt avalduvad peeneimate kujumuutusiga ja varjundeiga kõik inimhinge liikumused, s. o. tahte liikumused, mille olemus seisab alati rahulduses ja rahuldamatuses nende mitmekesiseis varjundeis*.

Siin nähtub, et tahte liikumused on peegeldand puht ettekujutuse sfääri, mis õieti ongi ainsaks areeniks kõigile kauneile kunstele, kuna viimased nõuavad ilmtingimata, et tahe ise siin ei oleks huvitatud. Seepärast — *kunstiteosed peavad meis kutsuma esile mitte tahte ärritusi, s. o. mitte tõelist kannatust ja tõelist naudingut, vaid nende aseainet*: nimelt seda, mis harmoneerib intellektiga, ilmneb kunstis rahuldatud tahte sümbolina; see aga, mis on vastandiks tollele, ilmneb suurema või vähema kannatuse sümbolina. Kõigest sellest selgub, miiks muusika ei tee meile *tõelist* muret. Küll aga armastame meie kas või kõige kurvemais meloodiais kuulata toda salapärasst keelt, mis meile kuulutab meie tahte püüdeid kõigi ta takistuste ja raskustega.

Reaalses maailmas ja ta koledusis — sääl, kus on meie ärrituste ja kannatuste objektiks meie tahe ise, — sääl ei ole meil enam tegu helidega ja nende suhteiga; oleme siis ise pinguli tõmmatud keeleks, mis väriseb võõraist puudutusist.

□

Suursuguseimaks peab Sch.-r instrumentaalmuusikat.

Nii ta kirjutab:

Puhtinstrumentaalmuusika, näit. Beethoven'i sümfoonia, esitab meile täpsa ja täiusliku jäljendi maailma olemusest, — selle maailma, mis tagasihoidmatult oma arvutus vormide-murrus tungib edasi ja mis alalise hävimisega hoiab ülal oma elu. Samal ajal sümfoonias kuulduvad kõik inimkired ja affektid: rõõm ja mure, armastus ja põlgus, hirm ja lootus — kõigis oma arvutuis varjundeis, kuid kõik — nagu *in abstracto*: meie ees on vaid nende kirgede ja affektide vorm, mitte aga nende materia. Muidugi kui meie kuuleme neid inimhinge häälotsusi, meis avaldub tung neid realiseerida, rõivastada neid fantaasiaga, näha neis mitmesuguseid stseene elust ja loodusest. Kuid kõik see ei aita muusikast paremini saada aru, paremini teda nautida: vastuoksa — see kõik oleks võõraks lisandiks muusikale. Seepärast on ikka parem muusikat nautida ta vahetus puhtuses.*)

Muusika on tõeline universaalkeel, millest kõikjal saadakse aru: sellel keelel räägitakse lakkamatult ja on räägitud kõigis maailmaosis ja kõigil sajandeil.

Piirdudes siin üldisemaiga ning seejuures rääkides rahvaliselt, on klassikaliseks saand Sch.-i järgmine definitsioon:

„Muusika on meloodia, millele tekstiks — maailm“.

□

Lõppeks mainigem Sch.-i arvanusi ta kaasaegsest helikunstist: „Selles on palju müra, palju instrumente, palju kunsti, kuid liig vähe selgeid, sügavasse läbitungivaid, meid haaravaid mõtteid. Kõigile kunstele, ülevale, kaunile, kõigele intellektuaalsele loomingule on aga põhireeglik — *lihtsus*; ning ei ole alati kahjutu sellest kalduda kõrvale.“

*) Kuid nähtavasti on Sch.-r teadmatult kaldund kõrvale oma puhtfilosoofilisest vaatepunktist — ja nimelt sellega, et liig kindlasti on näidand harmoonia üksikute häälte vastavust maailma elavaile olendeile, s. o. teatud maailma ideedele. Siit väljudes on aga mõned ta järeltulijad ka *meloodias* teostand teatud jaotuse ja heliteose üksikuid motiive *kujutavas mõttes* hakand tõlgitsema (R. Wagner'i juhtmotiivid!). Nii on arenend *programmi-muusika*, mis aga, nagu näeme, käib risti vastu Sch.-i põhivaateile.

ARTUR LEMBA

AUTOBIOGRAAFIA

Palutud lugupeetud jubilaarilt ta 45. sünnipäeva puhul 24. septembril s. a.

Olen sündinud Tallinnas 24. sept. 1885. Mu isa oli peaaegu iseõppind klaverimängija ja -häälestaja. Ka oli ta tapöörina *) silmapaistev ja väga otsitud kui saksa nii eesti seltskonnas („Lootuses“ ja „Estoonia“ piduõhtuil). Oma haridust täiendas ta järjekindlalt raamatute ja nootide omandamisega. Kuna tal üldse oli väga suur huvi muusikale, siis tundis ta hästi klassikalist muusikat. Eriti Beethoven'i, Schubert'i ja Weber'i töid armastas ta mängida klaveril ja viiulil. Viimast käsitas ta samuti iseõppijana. Mu vanemale vennale Theodorile ja õele Ludmilale oli ta juba varakult õpetand klaverimängu. Nii nad võisid sageli mängida neljal käel ja üldse ansamblimuusikat.

Isa oli ostnud järeelmaksuga paar vana maja Dreevingi tänaval. Säl kasvas üles meie perekond. Aineline seisukord oli meil võrdlemisi kehv,

seepärast asutas meie edasipüüdev ema, kes kõige rohkem hoolitses meie hariduse eest, ühes mu vennaga väikese paberikottide töökoja, millise äri juures olin kaastegev minagi umbes 8-aastase poisikesena, pakkudes kotte kauplusesse ja neid sinna taludes 10-naelalistes pakkides. Kogutud rahaga oli võimalus mu vennal ühes õe ja emaga sõita Peterburgi, et säl astuda konservatooriumi. Hiljem sõitsin neile järele ja hakkasin juba süstemaatiliselt õe ja pärast venna juhatusel õppima klaverimängu. Tegin häid edusamme, nii et 13-aasta-

ARTUR LEMBA

*) Klaverimängija täntsu jaoks.

sena võisin juba avalikult esineda Peterburgi eesti seltsi piduõhtuil ja eesti Jaani kiriku koolis. 1899. a. astusin Peterburgi konservatooriumi prof. Van-Ark'i klassi, kes mind maksuta õpilaseks võttis vastu. Pääle tema surma astusin prof. W. Tolstoff'i ja hiljem prof. J. Borofka klassi. Õppisin samal ajal ka spets. kompositsiooni-teooriat prof. Solovjev'i, Glasunov'i ja Rimski-Korsakov'i juures. Oma õpingu ajal pidin teenima ülalpidamist eratundide andmisega.

Kuna komponeerimisele juba lapsest saadik tundsin suurt huvi, armastades klaveril improviseerida, siis tegin selles juba varakult katset. Viibides 1904. a. suvel Ekaterinoslavi kubermangu aadlimarssali Miklaševski mõisas muusika ja saksa keele koduõpetajana, komponeerisin oma esimesed romansid („Me kenas kohakeses“ j. m.). Järgmisel aastal kirjutasin l. klaverikontserdi orkestri saatel ja ühevaatusliku ooperi (hiljem ebaõnnestunult „Lembitu tütar“) jälle samas kubremangus kindral Iljašenko juures, kelle poja *) muusikateooria õpetajaks olin.

Temaga mängisime terved päevad läbi neljal käel kogu orkestri literatuuri, alates vanust klassikuist — nii Bach'i, Händel'i, Mozart'i, Haydn'i, Beethoven'i, Schubert'i ja Schumann'i töid, mida olin juba varem, üsna noorena, mängind palju ka oma õe ja vennaga. Tähtsaimaks oli mulle aga uuema sümfoonilise ja ooperiliteratuuriga tutvumine. Nii mängisime veel Wagner'i „Nibelungide sõrmuse“ tetraloogia neljakäelisel ümbertöötusel, samuti „Parsifali“, peaaegu kõik Rich. Strauss'i sümfoonilised poemid, Rimski-Korsakov'i sümf. süüdid, Borodin'i, Glasunov'i, Scriabin'i sümfooniaid ja palju teisi töid, mis mulle mõjund väga arendavalt.

Talvel külastasin kõiki sümfooniakontsertide proove, kuulsin silmapaistvaid soliste, nagu Hoffmann'i, Paderevski't, Huberman'i, Kubelik'i j. t., ja dirigente, nagu Mahler'it, Weingartner'it, Nikisch'i j. t. Alati käisin spets. teooria klassi õpilasena ka Maria-teatris, kus mulle meeldisid eriti Glinka, Wagner'i ja Rimski-Korsakov'i ooperid. N. Čerepin'i orkestri- ja ooperi-klassis õppides olin tegev repetiitorina mitmete ooperite lavastusel. Neil proovidel istusin alati orkestri-partituuriga käes Rimski-Korsakov'i kõrval, kelle õpilane olin tollal. Siin õppisin põhjalikult tundma ooperiloomingut ja omandasin vokaalkompositsiooni alal selle tehnika, mis mulle hiljem ooperite loomisel osutus nii kasulikuks. Võisin kergesti lühema aja jooksul kirjutada sarnased suured ooperid kui „Kalmuneid“ ja „Armastus ja surm“. Ooperi- ja sümfooniamuusika kõrval mängisin oma õpiaastail ka palju kammermuusikat: mitu aastat vürst Wjasemski juures ja pääle seda erilistes kammermuusika seltsides, kus tutvusin terve kammermuusika literatuuriga, eriti Brahms'i, C. Franck'i ja Sinding'i tööga, mis tollal olid veel uued.

Ka esinesin juba õpilasena oma klaverikontserdiga sümfooniaorkestri saatel A. Järnefeld'i ja N. Malko juhatusel. Konservatooriumi lõpetamise ajaks (1908) olid mul komponeeritud pääle varem nimetatud tööde ja ooperi „Lembitu tütar“ (mis lavastati 1908. a. ühe Peterburgi eesti seltsi poolt ja Tartu „Vanemuises“) kantaat solistidele, naiskoorile ja orkestrile „Merekuninganna“, mis tuli ettekandele Tallinnas „Estoonia“ teatrihoone avamisel 1913. a. ühes mu l. sümfoonia ja piduliku avamänguga. Mõni aasta varem, 7. üldlaulu-

*) Nüüd välismaal tuntud helilooja-modernist.

peo ajal, esinesin Tallinnas ka orkestrijuhina, kuna mu vend mängis mu klaverikontserti. Oma I. sümfonia kirjutasin 1909. a. ja samal aastal mängiti seda Peterburgis krahv Šeremetjev'i sümf.-kontserdil kuulsa helilooja A. Glasunov'i juhatusel. Hiljem mängiti seda ka tuntud dirigendi Aslanov'i juhatusel Pavlovskis, kus esinesin ka oma klaverikontserdiga ümbertöötatud kujul.

Kui olin konservatooriumi edukalt lõpetand Rubinstein'i preemiaga *) ja väikese kuldaurahaga **) ning kompositsiooni alal suure hõbeaurahaga, siis valiti mind sinna õpetajaks. Samal ajal hakkasin kontserteerima. Esinesin pääle muu Rimski-Korsakov'i tööle pühendatud sümfonia-kontserdel Peterburgis, Moskvas ja Odessas Glasunov'i juhatusel.

Rimski-Korsakov'ist ja Glasunov'ist on mul jäänud armsaimaid mälestusi. Mõlemad, eriti Korsakov, olid üldse väga tagasihoidlikud õpilastööde kiitmises, seda õnnelikum olin, kui Korsakov minu kantaati nimetas ilusaks, avamängu — selgeks muusikaks ja sümfonia esimest osa (mis äsja oli valmind) — meelepäraseks kontrapunktilise faktuuri suhtes. Kui Glasunov oma kuulsa klaverikontserdi oli kirjutanud, siis kinkis ta mulle selle trükitud orkestri-partituuri päälkirjaga: *anderikkale heliloojale ja ülihääle muusikule sõpruse ja ustavuse tunnistuseks*. Üldse olen Glasunov'iga olnud sõbralikus kirjavahetuses ning temalt on mul säilind mõnigi huvitav kiri. Mu 20. a. juubeli puhul 1928. a. kirjutas ta Pariisist muu-seas: *... „Las kasvab ka edaspidi sinu kui esimesejärgu muusiku, andeka komponisti, hülgava ja süveneva ettekandja ja võrratu õpetaja kuulsus, las suurenevad sinu rohkearvulised järeltulijad aast-aastalt sinu kodumaa piires ja ka väljaspool kodumaad. Meie sõprus kestab ka mitte vähe- mat aega“ ...*

Pääle konservatooriumi lõpetamist komponeerisin võrdlemisi vähe (3 fuugat — üks neist toccataga, berceuse, mõned laulud jne.), kuna tundide andmine oli väga väsitav ja pääle selle pidin end valmistama ette iseseisvaile klaverikontserdele, milliseid korraldasin igal aastal (1909—1913), mängides suure repertuaari, mida alati täiendasin uute paladega. 1910. a. valiti mind konservatooriumi vanemaks õpetajaks ja 1915. a. professoriks.

Revolutsiooni- ja enamlaste-ajal mängisin või akkompaneerisin igal õhtul töölistklubides kaugemais Peterburgi linnaosis, kuhu edas-tagasi tuli minna jalgsi. Pääle selle korraldasin koolides erilise eeskavaga kontserte lastele. Endine kommerts-kool, kus olin mitu aastat muusikainspektoriks, ja gümnaasium, kus mul 10 a. jooksul oli suur muusikaklass, korraldati nüüd ümber. Huvi muusikale oli õpilasil vähe, nii et tunnid sääl peaaegu lõppesid. Elu oli üldse kõigiti väga raske ja väsitav. Nii olin õnnelik, kui 1920. a. sain opteeruda kodumaale, kuhu ka esimese ešeloniga sõitsin välja.

Tallinnas hakkasin kohe töötama kõrgemas muusikakoolis professorina, samal ajal esinedes ka kontserdes pianistina ja dirigendina oma kompositsioonide ettekandel.

Pääle seda, kui Helsingis olin sümfonia-kontserdil esinend Kajanus'e juhatusel Liszt'i Es-dur-kontserdiga, sain Helsingi konservatooriumi direktorilt, heliloojalt E. Melartin'ilt kutse õppejõuks Helsingi konservatooriumi, mille võt-

*) Tiibklaver.

**) Peterburgi konservatooriumi asutamisest saadik ei ole keegi saanud suurt kuldauraha.

sin ka vastu. Ühe aasta pärast hakkasin aga tundma igatsust kodumaa järele ja vaatamata sellele, et Helsingi konservatooriumi direksioon pakkus mulle suurendatud töötasu, sõitsin siiski tagasi Tallinna, kus jätkasin oma pedagoogilist tegevust kõrgemas muusikakoolis, mille juhatajaks oli M. Lüdig. Ühtlasi esinesin kontserdega Tallinnas ja provintsis ning kaastegevana mitmeil kontserdel välismaal — Stokholmis, Budapestis, Riias. Samal ajal võtsin vastu koha ajalehe „Vaba Maa“ muusikaarvustajana, milliseid kohustusi täidan praegugi.

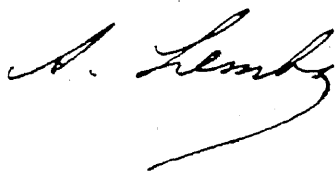
1923. a. kirjutasin jälle pikema vaheaja järel suurema helitöö — 2. sümfoonia f-moll. Seejärel tuli aga loomingu suurem vaheaeg, kui mitte arvestada mõnd vähemat pala. 1926. a. lahutusin oma esimesest abikaasast ja järgmisel aastal abiellusin oma endise prantsuse keele õpetajanna Marie Andrejev'iga. Sellast hakkasin jälle kompositsiooni alal töötama suurema hooga, kirjutades lühema aja jooksul ooperi „Kalmuneiu“ ja „Trio-B-dur“ — klaverile, viiulile ja cellole.

Möödunud suvel kirjutasin oma 2. klaverikontserdi orkestri saatel ja uue ooperi J. Oengo poemi „Aegua“ aineil, mis „Estoonia“ repertuaari komisjonis kiideti hääks ja võeti tuleva hooaja mängukavva. Praegu olen kibedasti ametis ooperi instrumenteerimisega. Ooperi klaverisäade kirjutasin vabalt ja kergelt lühikese aja jooksul.

Eksivad need, kes arvavad, et kiiresti tehtud töö on halvem kui suure vaevaga väljapigistatud, sageli ebaloomulik kompositsioon. Mina olen alati hoolsasti ja kiiresti töötand, mille üle ka Glasunov avaldand imestust. Kui mul puudub tuju, siis ei saa aeglaseltki teha midagi hästi.

Tähtsaim on inspiratsioon.

Tallinna, 21. septembril 1930.

Kunstis ei sünni midagi suurt ilma vaimustusega.

R. Schumann.

Kunsteos on kaunis, kui temas jumalik sõbralikult ühendub inimlikuga — Diana suudleb Endymioni.

H. Heine.

Valgust läkitada inimese südame sügavustesse, — see on kunstniku suurim ülesanne.

Schumann.

Meie ei tohi sajandeid korrata vana, peame mõtlema ka uuele.

Schumann.

Kurjus tunneb tuhandeid kunste, ent laulda ta ei suuda. Laulu tee viib meie hinge valguse poole.

Max Bever.

„ESTOONIA“ TEAATRI OOPERI MÄNGUKAVA 1930/31

Järjekindlam ooperi harrastamine „Estoonia“ laval ei ole kuigi vana. See algab alles 1918./19. hooajal, mil lavastatakse Verdi „Traviata“ ning traditsioonilise ühendisena Mascagni „Cavalleria rusticana“ ja Leoncavallo „Pajatsid“. Üksikud varemad ooperilavastused kannavad juhuslikku ilmet; neid tuleb hinnata kui püüet kasutada ka mõninga ooperi ettekandmiseks käepärast olevaid jõude, kelle peamine ülesanne oli esinemine operetis, mis teatavasti juba varakult tekkis „Estoonia“ sõnadraama kõrvale. 1918./19. hooajast pääle esineb ooper järjekindlalt „Estoonia“ teatri mängukavas, kuid kulub mitu aastat enne, kui suudetakse lavastada rohkem kui kaks ooperit hooaja jooksul. Nii leiame 1919./20. hooaja mängukavas Méhul'i „Joosepi Egiptuses“ ja Čaikovski „Eugen Onegini“, 1920./21. a. Weber'i „Nõidküti“ ja Gounod' „Fausti“, 1921./22. a. Bizet' „Carmeni“ ja Verdi „Rigoletto“, 1922./23. a. Rossini'i „Sevilla habemeajaja“ ja Verdi „Aida“ ning alles 1923./24. hooaja mängukava toob Offenbach'i „Hoffmanni lood“, d'Albert'i „Madaliku“, Meyerbeer'i „Hugenotid“, Rubinstein'i „Däämon“ ja koomilise ooperina käsitatud Planquette'i „Korneville kellad“, nii siis kokku 5 uut ooperilavastust. Kuid järgnevad aastad pole igakord luband kinni pidada sellest arvust; on olnud kõikumisi allapoole, kuni praktika näitas, et „Estoonia“ teater praeguse ooperitrupi koosseisuga keskmiselt hooaja kohta suudab teostada 4 uut ooperilavastust, millele tulevad lisaks arvukad külalisesinemised vanemais, varem lavastatud teoseis, mida järelikult eriliste lisaproovidega tuleb hoida värskena.

Nii teatri juhatus kui ka ooperitegelased ise on alati olnud teadlikud „Estoonia“ ooperi noorusest ning seepärast meie ooperit käsitand enam-vähem ooperi *koolina* nii tegelasile kui ka, julgen seda väita, suurele osale meie publikust. Kooli esimese ja tähtsaima ülesandena tundus tegelaste kui ka publiku võimalust mööda *süsteemiline tutvustamine senise ooperi-loominguga, ooperiliteratuuriga*. Teisalt teatritegevus jälle püstitab *mitmekesisuse ja vahelduse nõude*. Need kaks momenti määrasidki ja määravad praegugi „Estoonia“ ooperi mängukava ülesehitust. Nendele lisaneb veel kolmas, nõnda-öelda *tehniline moment*, rohkem küll takistava mõjuga: küsimus, kas see või teine teos on väärikselt esitatav käepärast olevate jõududega, solistidega, kooriga, orkestriga, lavalise aparatuuriga. Sellisest kolmekordsest sõelast peab meil paratamatuse sunnil teos käima läbi, enne kui pääseb lavale.

Neist kaalutlusist väljudes kujuneski nende ridade kirjutajale (viibides kogu 1922./23. hooaja erilisel ooperi-studiumil välismaal ja nimelt näitejuhatuse assistendina Dresdeni riigiooperi laval, mis peetakse üheks paremaks kogu Saksamaal) kujuneva eesti ooperilava teoreetiline programm, mille teostus peaks andma aastate jooksul läbilõike ooperi arengust. See programm sisaldas 4 rühma: 1. Gluck'ist Wagner'ini, 2. Wagner ja Verdi, 3. pärast Wagner'it, 4. rahvuslik ooper, eeskätt eesti oma. Lisaks 5-ks rühmaks koomiline ooper või muusikaline jant, resp. operett. Selle programmi alusel, mis esitati detsembris 1922 „Estoonia“ teatri juhatusel, ongi siamaale koostatud „Estoo-

nia“ ooperi mängukava, hoolitsedes siiski sellest, et kava oleks painduv ega satuks kuiva, koolmeisterlikku akademismi.

Siirdudes nüüd „Estonia“ teatri käesoleva hooaja ooperi mängukava vaatlusele, leiame siingi eelpool teatud põhimõtete kajastust. Hooaeg, nagu teada, avati Wagner'i „Tannhäuseriga“, mis on arvult kolmas Wagner'i-lavastus „Estonias“ lisaks varem ettekantud „Lendavale hollandlasele“ ja „Lohengrini-le“. Arvestades meie ooperitrupi praegust koosseisu see vist jääb meil mõneks ajaks viimaseks Wagner'i-lavastuseks. Lähemas tulevikus võiks vahest kõnelda veel „Tristan ja Isoldest“, kui ei heidutaks selle partituuri nõudlikkus orkestri koosseisu suhtes ja teose ülimäärane pikkus — etendus kestaks vähemasti 5 tundi. Siin peaks võtma ette õige tunduvaid kärpimisi, enne kui teater juügeks loota meie praeguse ooperipubliku osavõttu „Tristan ja Isoldest“.

Järgmiseks uueks lavastuseks on ettevalmistusel Léo Delibes'i (1836—1891) „Lakmé“, mille esimene ettekanne oli aastal 1883, Wagner'i surma-aastal. See on teos, mis vormilt on täiesti rippumatu Wagner'i loomingust, ta muusikadraama printsiibest, kuna „Lakmé“ algupäraselt sisaldab isegi kõneldavat dialoogi, millisel kujul Pariisi Opéra Comique teda oma traditsioonide kohaselt praegugi veel kannab ette. „Estonia“ lavastuse aluseks siiski on võetud variant lauldavate retsitatiiviga, mis kujul see ooper mängitakse kõikjal väljaspool Prantsusmaad.

Oma ainekult — tegevus areneb Indias — ja tollelt eksootiliselt värvingult, mida Delibes prantslasele omase maitserikkusega on osand laotada oma muusikale, „Lakmé“ teatud viisil võib arvata rahvuslike ooperite rühma. Põhiliselt aga „Lakmé“ muusika, võib öelda, igas taktis ilmutab eht prantsuslikku elegantsi ja peent viimistlust, olles seejuures abinõude tarvitamises ökonoomne, s. t. saavutades võrdlemisi lihtsate, kuid tõelise meisterlikkusega käsitatud abinõudega tugevasti suggestiivse mõju. Üllatav viisiküllus kannab kõikjal sundimatuse pitserit, seejuures need viisid on alati kaunid, meeldivad, neil ei puudu ka veenev väljendusvõim vastavalt igakordsele dramaatilisele olukorrale, mis oma pinged ammutab konfliktist rahvusliku kohustuse ja armastuse vahel nii ühelt kui teiselt poolt, kerkides india bramaani tütart Lakmé'd ja inglise ohvitseri Gerald'i haarand vastastikusest lemmest. Mõned neist gratisöösest viisest on saavutand laialdase populaarsuse, nagu eeskätt n. n. „kellukeste-aria“ teisest vaatusest, mis teatavasti kuulub koloratuursopraanide hiilgenumbrite hulka ka kontsertlavadel, samuti Lakmé ja Mallika duetti esimesest vaatusest. Kõik hindude esinemised, palvelaulud, turukära, bajadeeride tantsud jne. pakuvad heliloojale teretunud juhist tolle eksootilise koloriidi arendamiseks, mis sellele ooperile lisavad ta erilise võlu, ilmekalt kontrasteerides eurooplaste esinemisega. Kujukalt ilmestuvad „Lakmé“ Delibes'i muusika erilised vourused: rütmiline nõtkus ja mitmekesisus, viisirikkus, peenus, graatsia, tabav lihtsus ja arusaadavus väljenduslikult küljelt.

„Estonia“ teatril on märkida mõningaid õnnestund katseid külalis-näitejuhtidega. Niisuguseil puhkudel on nii teatri kui külalise huvides, et viimane esitaks oma parima, rakendades oma erilise ande, ilmutades oma erilised vourused. Seda saab teha näitejuht vaid tema erilaadile spetsiaalselt vastava teose lavastamise kaudu. Loomulikult tuleb seda mängukava koostamisel pidada silmas.

Viimasel kahel hooajal on külalisenäitejuhina Tallinnas poolehoidu võit-

nud venelane Dimitri Arbenin. Tema erilisel soovil ja soovitusel võeti mängukavva Halévy (1799—1862) „Juuditar“. Halévy, kelle nimi õieti on Levy, kuna ta on sünnipärast juut, seisab ajalisel ja oma loomingult Cherubin'i ja Meyerbeer'i vahel, olles nende kõrval prantsuse suure ajaloolise ooperi silmapaistvamaid arendajaid. Muide olgu tähendatud, et Halévy Pariisi konservatooriumis oligi Cherubin'i õpilane, kellenä omandas ühes Prix de Rome'iga kolmeaastase stipendiumi Roomas täienemiseks. Halévy on kirjutand väga palju, vahelduva õnnega, kuid oma parima ta andis aastal 1835 Pariisi Suures Ooperis esmakordselt lavastatud „Juuditariga“, mis on jäänd püsima tänaseni. Halévy individuaalsus kaldub tõsisele ja kargele. Ta armastab tugevat dramatismi, eredaid kontraste, kirglikke tundepurskeid, aga ka sümfoonilisi sügavusi ja lüürilist tundeküllust. Seks pakub mitmeti soodsaid võimalusi Scribe'i libretto, kuigi selle läbiminevaks jooneks on juut Eleasari julm tasu- iha, millele ta toob ohvriks isegi oma kasutütre Raheli süütu elu. Siin võis Halévy and kogu oma ulatuses end rakendada, mistõttu „Juuditar“ on jäänd püsima, hoolimata sellest, et 1836. aastast pääle, mil „Hugenotid“ esmakordselt lavastati, Meyerbeer'i kuulsus hakkab järjest säravamana tõusma, varjutades vanema meistri teeneid. „Juuditar“ Estoonia laval aga oleks näide enne-Wagner'i-aegsest ooperiloomingust.

Oma rohkete massistseenidega, hõiskavate kui ähvardavate rahvahulkadega, toredate protsessioonidega, vürstlike pidutsemisiga, hukkamisega avalikul platsil j. m. s. „Juuditar“ peab avaldama tugevat külgetõmbejõudu näitejuhile, kel on erilisi kalduvusi säärase suure aparadi käsitamiseks, nagu seda ongi tõestanud Dimitri Arbenin oma seniste lavastusiga Estoonias, ilmutades suurt vilumust ja oskust just sedalaadi ülesannete teostusel, kõnelemata kauaaastase ooperinäitejuhi üldiseist rohkeist kogemusist. Nii võib teater „Juuditari“ lavastamisega publikule tõotada pääle muu just naudingut hiilgavast, pompööslikust lavastusest.

Käesoleval hooajal lavastatavate ooperite rea lõpetab Gounod' (1818—1893) „Faust“ (Margarete), mis esmakordselt tuli Estoonia lavale just kümme aastat tagasi, hooajal 1920/21, mida nüüd aga juba hulk aastaid enam pole kantud ette. Gounod' tähtsusest, ta muusika väärtusist ja veetlusist pole palju kõnelda, kuna need on tuttavad ja hinnatavad ning armastatud meiegi publikult. Püsib ju ta teine tähtsaim ooper „Romeo ja Juulia“ tänaseni meie laval, kus teda Maria Kurenkoga külalisena Juulia osas veel eeltuleval oktoobril jälle võime nautida. Mis aga puutub „Faustisse“, siis siin on Gounod'l õnnestund eriti mõjuvalt väljendada ses teoses peituvat fantastikat ja lüürikat. Selle teose uuesti mängukavva võtmist ja uuel kujul lavastamist põhjustab asjaolu, et nüüd teatril on võimalus mitmeid osi anda uute tegelaste kätte ja kuna teatril on arenend Rahel Olbrei juhatusel ülesannete kõrgusele jõudnud tantsrühm, ette kanda see teos täielisel kujul, s. t. ühes varem välja jäetud suure fantastilise tantsstseeniga „Valpurgi öö“. Samuti peaksid vahepäälised lavatehnilised täiendused, nagu ringhorisont j. m. s., mida siis veel ei olnud, kui „Faust“ esmakordselt Estoonias lavastati, võimaldama mõjusama lavapildi loomise, kui endisil ajal. Ka on teater, vastavalt ajajooksul kasvand nõudeile, lasknud valmistada uue tõlke, et kõigiti kindlustada selle nii populaarse ja armastatud teose kõigiti väärrika ja nõuetekõrge ettekande.

T. VETTIK

RICHARD WAGNER'I „TANNHÄUSER“

Juba kolmas Wagner'i ooper läheb üle „Estonia“ lava. Esimesena mängiti „Lendavat hollandlast“, teisena „Lohengrini“ — nüüd mängitakse tema „Tannhäuserit“.

Selle geniaalse ooperi arendaja ja komponisti elust ja ta loomingust kirjutasin pikemalt „Lohengrini“ ettekande puhul „Estonias“ (Vaata „Muusikaleht“ nr. 10, 1927. a.). Nüüd tahan mõne sõna öelda tema Tannhäuserist.

□

Richard Wagner oma esimesis loomisaastais (oop.: „Pulmad“, „Feed“, „Armukeeld“, „Rienzi“, „Lendav hollandlane“) õhutab ning propageerib internatsionalismi muusikas ega tunnusta mingisuguseid saksa rahvuslikke helikunsti üritusi.

Kuid juba taotlevad rahvuslikke ülesandeid ooperi alal Meyerbeer ja Weber, keda noor Wagner tuliselt jälgib. Meyerbeer ja Weber saavutavad ses suunas häid tagajärgi.

Nüüd tekib ka Wagner'i (kes pääle mitmeid aastaid kestnud rännakuid võõrsil pöördub kodumaale) meelsuses murrang: nüüd pääseb maksvusele ta kunstniku-isikus see ideeline orientatsioon, rahvuspärarus, mis teda ühes ta geniaalse talendiga viis rahvusvahelisele ning püsivale triumfile — temast sai suur saksa rahvuslik ooperimeister.

Tema rahvuspärarus avaldus siit pääle kogu ta loomingu rahvapärases ainstikus, mida ta ammutas saksa rahva muinasluulest.

Esimene Wagner'i rahvuslik ooper ongi „Tannhäuser“. Sellele järgnevad: „Lohengrin“, „Tristan ja Isolde“, „Meisterlauljad“, „Niebelungide trioloogia“, mis koosneb proloogist „Rheini kuld“ ja kolmest ooperist „Valküürid“, „Siegfried“ ja „Jumalate hukkumine“, — ning „Parsifal“. Nii on Wagner kui saksa rahvuslik ooperimeister pärandand sellele rahvale ooperiloomingus määratu väärtusega raudvara.

Wagner, kui ooperi arendaja, algas oma „katkemata viisi“ juba „Lendava hollandlasega“. Kui varem ooper tuges ainuüksi muusikale ja dramaatiline külg jäeti tahaplaanile, siis Wagner nägi selles dramaatilise elemendi hävin-gut ning läks siitpääle hoopis iseteed: muusika ja sõna — need kaks ise-maailma pidid teineteist täiendama ning lõppeks sulama üheks tervikuks — muusikadraamaks.

Dramaatiline areng lavalise tegevusega ühelt ning muusika ja sõnaga teiselt poolt on Wagner'i juures orgaaniliselt seotud. Muusikaline mõte — katkemata viis — jookseb orkestris niisama voolavalt, katkemata, kui lavaline tegevus ning draama arenemine laval.

„Lendava hollandlasega“ algab Wagner ka juba oma *juhtmotiivide kultust*. Need on isesugused meloodilised kordumised, mis karakteriseerivad — joonis-tavad isikuid, tundmusi ja lavalisi situatsioone. Mida kaugemale Wagner oma loomingus jõuab, seda laiemalt ja vabamalt ta kasutab juhtmotiive. Sarnased muusikalised saatjad, mida ilmutab orkester teatud tunde märgatavusel, isiku või idee ilmumisel draamas, sünnitavad kuulajas vastava elamuse. Nii saavutatakse vaataja-kuulaja ning lavategelase läbielamuste vahel alaline tihe side.

Ooper „Tannhäuseri“ partituur valmis Wagner'il 1845. a. Lõpliku kuju omandas partituur, pääle mitmekordset korraldamist, 1847. aastal.

„Tannhäuseri“ kirjutamise idee tärkas Wagner'is 1842. aasta kevadel, mil ta Pariisist käib kodumaal. Teekond viib teda mööda Wartburgi lossist, ning tal tärkab mõte, ühendada vana muinasjutt Veenusmäest ja laulik Tannhäu-

serist pool-ajaloolise, pool-muinasjutulise lauljate võistlusega Wartburgi lossis 1207. aastal.

Ja nii valmibki varsti pääle seda Wagner'il „Tannhäuseri“ libretto ja hiljem ooper.

Ooperi sisu: Kaks vaenulist elementi, mille pörge moodustab dramaatilise tuuma, on: üheltpoolt jumalakartlikkus, puhas armastus, neitsilik süütus, ja teiselt poolt joobumus, ilunauding, iharus ning elumaitsmine.

Rüütellik laulik Tannhäuser on Veenusmäel, kus keeb kirklikus aõusus ja mõõnas, kihutavas rütmis ning uimavas iharuses tants. Kõiki võimalikke elumõnususid naudib Tannhäuser jumaliku Veenuse kaasas. Tannhäuserile on aga viirastuslikult kostnud maapäälsete kellade helin. Ta on küllastund nautinguist, tas tekib reaktsioon ning ta igatseb maapääle tagasi. Veenus meelitab teda jääma, kuid Tannhäuseris võtab võimust patukahetsuse mõte — ta nimetab neitsi Maarja nime, mille mõjul murdub Veenuse võlu ning Tannhäuser satub uuesti maapääle — orgu Wartburgi jalal. Siit orust läbi viib palverändurite tee Rooma. Kostab nende vaga laul. Palverändurite pühalik rongkäik ja nende laul mõjuvad sügavasti Tannhäuserile. Ta tunneb oma

Lavapiit Veenusmäelt

pattu, ta laskub Maarja kuju ette põlvili kahetsevale palvele ning otsustab järgneda palverändureile. Sel momendil aga möödub Tannhäuserist Tüüringi maakrahv oma jahikaaslasiga. Üks kaaslasist, Wolfram, tunneb ära Tannhäuseri Wolfram hoiab Tannhäuserit tagasi ning palub jääda Eliisabeti juure (maakrahvi vennatütar), kes on võlutud T-ri laulukunstist ning armastab teda. Tannhäuser jääb ning kohtab hiljem Eliisabetiga. Neis mõlemais puhkeb võimas armastus — ning nad kiidavad armastuse jumalat, kes neid jälle juhtind kokku.

Järgneb lauljate võistlus maakrahvi lossis. Võistluse ülesandeks on selgitada armastuse, selle imeväe õilsamat olevust, mis Tannhäuseri toond tagasi.

Liisk määrab võistluse algatajaks Wolframi. Ta laulab armastusest, mis on imeallikas, millele tohib läheneda vaid hõrdas palves. Tannhäuseris ärkavad Veenuse võlud ning oma vastulaulus soovitab ta armuallikast juua täiel söõmul. Üks lauljaist, Biterof, tunneb end olevat solvatud Tannhäuseri laulust ning ta hüppab üles vooruse kaitseks. Karmil sõnal karistab ta Tannhäuseri lodevat armastuse käsitust — ning teenib kõigi koosolijate kiituse. Võistlus võtab ägedama hoo. Tannhäuser vastab julgesti, et Biterof oma vanuses ei võivat tundagi armastust, ning see, mida ta elurõõmuna maitsnud, polevat midagi väärt. Sõna võtab veel Wolfram, kes kaunis hümmis ülistab armastust taeva saadetisena. Nüüd vastab ka Tannhäuser metsikus ekstaasis armuhümniga ning hüüab:

Te maitsnud pole armu täiel hinnal.

Nüüd minge, maitske seda Veenusmäel!

See on kõigile rabav. Naised põgenevad. Rüütlid haaravad relvad. Eliisabet heitub Tannhäuserit kaitsma ning tunnistab, et teda armastab.

Rahuneb rüütlite ärev meel. Tannhäuser, kes puhta neitsi eestkostmist kuuldes ärkab Veenuse võlust, palub taevalt halastust. Sääb näitab maakrahv Tannhäuserile kätte ainsa pääsutee: mingu palverändureiga Rooma ning saavutagu andeksand. Tannhäuser läheb.

Saabus sügis. Eliisabet käib sageli orus ootamas palverändureid Roomast — et saabuks temagi armastatud Tannhäuser. Nüüdki möödub rong palverändureid, kuid T.-rit pole nendega. Eliisabet pöördub palves neitsi Maarjale, et see teda võtaks taeva, kuna teda maapäälse eluga ei seo enam miski. Eliisabeti tröstib teda armastaja Wolfram, kuid see ei lohuta Eliisabeti ning ta lahkub.

Lavapilt Wartburgi lauljate võistluselt

Wolfram jääb üksi oma muredes. Temagi hinges langevad lootused, temagi armastab Eliisabeti. Päev kustub, kerkib ehatäht. Wolfram laulab ehatähele oma südamelaulu.

Pimeduses saabub aga muredest koormatud Tannhäuser. Kõik teised rändurid olid saand pühalt isalt andeksanni — tema aga needmise. Nüüd otsib ta vaid Veenust. Talle ilmubki viirastusena Veenusmägi ning Veenus on teda valmis võtma vastu. Kuid sääb kostavad lähenevad leinahelid — ning Veenusmäe viirastus kaob. Lossi poolt aga tuleb leinarong Eliisabeti laibaga. Tannhäuser, nähes oma armastatu laipa, variseb sargi juures kokku ning sureb. Noorte palverändurite koor aga kuulutab vägevas viisis: patusele on saand osaks taeva arm ja igavene rahu.

„Tannhäuseri“ muusika on haarav. See on Wagner'i kangem ja julgem samm tema kunstniku geenius arengus. Selle ooperi põhiidee — lunastuse saavutamine puhta neitsi armastusega — varieerib „Lendava hollandlase“ põhimotiivi. Kuid fabula rikkus, dramaatilise karakteristika jõud ja muusikalise mõtte haarang — need tunnistavad juba Wagner'i meistersaavutusi. Siin teeb Wagner suuri samme vanade ooperi traditsioonide vabanemisest — ja siin töötab ta välja uue deklamatsioonilise retsitatiivi ühes kaugeleulatuva meloodilise, harmoonilise ja rütmilise elemendi arendamisega.

Siin arendab ta julgemalt juhtmotiive. Ta loob ooperile vormivaba lavamängu — ja meisterlik „Tannhäuseri“ avamäng on kõigi sümfoonia-orkestrite populaarsemaid ja armastatumaid kontsertpalu.

Wagner'i ooperid on lavaliselt rasked — nad nõuavad lauljailt ka suurt näitleja-annet. Tannhäuser loetakse aga üheks raskemaks. „Tannhäuser“ on meisterteos oma muusikalises haaravuses, dramaatiliselt arengult ja lavaliselt mõjult — ning see ooper püsib raudvarana paljudes suuris ooperiteatris.

ADOLF VEDRO

MÄLESTUSI MINU ESIMESIST MUUSIKALISIST KATSEIST

Palutud lugupeetud juubilaarilt ta 40. a. sünnipäeva puhul 16. okt. s. a.

Mu nooruspäevad möödusid Narvas. Juhtus nii, et oma esimese muusikalise õpetuse sain pagariilt. Too oli sõbralik noormees, kes päale taignasõtkumise tundis nootigi ja minulegi, 10-aastasele poisile, õpetas selgeks selle kunsti. See läks väga lihtsalt. Harmooniumi klahvidele kirjutati helide nimed ja paberile ühes nendega noodikohad. Mis siis veel vaja? Kogu see mänguoskus selles ju seisabki, et vajutada „õigele nupule“. Katsusin seda teha, vajutades ikka neljale klahvile korraga — lõpptulemuseks oli see, et kõlas koraal. Nii pean tähendama, et see pagari muusikaõpetuse meetod oli väga lihtne ja selge. Edasi arenes õping mitmel pillil. See oli huvitavaim ajaviide. Narvas tollal oli Jaanilinna tuletõrjeseltsis balalaika-orkester. Sääl mängis keegi meie perekonna hää tuttav. Kas sel või muul põhjusel, kuid mu isa hakkas tandem huvi tollest orkestrist ning soovis, et minagi võtaksin osa orkestri harjutustist. Mulle oli see meeltemööda ning astusingi ühel ilusal päeval harjutusel orkestrist väljaastund pikolisti asemele. Oli muidugi huvi asja vastu, mis sundis mind korralikult käima mängimas. Ent oli veel teinegi asi — ja seegi mõjus ligitõmbavalt. Nimelt vaheajal vana habemik tuletõrjekutsar tõi suure aurava teemasina ja korvitäie veekringleid. Ehkki elasime kodus kaunis jõukasti ja näljas ma muidugi kunagi ei olnud, siiski need kringlid näisid olevat ümbritsetud iseäralise oreooliga — ning neil oli suur külgetõmbejõud harjutusile meelitamiseks. Käepidemega valged kruusid asetati teemasina kõrvale, samuti suhkrukott. Vana Sidorov valas teed ja jagas kringleid, — igapähele 2, suhkrut kahe kruusi jaoks 4 tükki. Algas teejoomine. Too teejoomine orkestri proovidel meelestub tänapäevani. Suvel tehti depoo värvad lahti. Nende tagant avanes soe õhtu loojeneva päikesega ja rahustava vaikus. Narvas, iseäranis Jaanilinnas, on palju aedu, maju ja muid ehitisi, kus elanikke, võrreldes maa-alaga, vähe. Seepärast valitseb sääal alati iseäralik vaikus, eriti õhtuil. Otse pühalik on see vaikus siis, kui ei tundu vähimatki tuulehõngu ja kogu alevit katab võimsa kose kauge kohin. Seesugused kose kohinad kuulutavad Narvale tavaliselt vihmaseid ilmu. Sarnaseil õhtuil tööst väsinud Narva inimene ei heida puhkama, vaid valgub uulitsale. Peeaegu iga majakese ees on pink, sääal istutakse ja aetakse tasat juttu, seejuures nagu ammutades loodusest seda vägevast suurst, mis kohab ja hõljub kõikjal. Näib et jutu tasane kõmin kostaks nagu klaaskupli alt. Ta nagu oleks kustumas. Sest mis on väike inimhääle vägeva kosekohina kõrval? See kohin nagu veereks suurtes, ilmatusuurtes kerades üle linna, nagu kataks kõik oma alla, ka vestlevate inimeste jutukõmina. Ning tekib nii imelik, läbipaistev, nagu absoluutne vaikus. Kõik on seda täis, seda vaikust, seda mürisevat vaikust. Teekruuside ja kringleiga varustatud pillimehigi meelitab välja sääarane õhtu. Istutakse pinkidel ja puhutakse juttu või heidetakse nalja. Kõrvalolevaist hobusetallidest hoovab aeg-ajalt iseäralist lehka, kuid kringlid maitsevad siiski suurepäraselt. Tuletõrjeseltsi aupresidentki käis peaaegu iga proovi päält kuulamas. Siis jõi muidugi teedki, ning tedagi ei heidutand see lehk. Koguni viiakasti tähendas ta: „hleebnõn duhom nesjot“.

Nii möödus aeg kuni 14.—15. aastani. Olin õppind mängima muidki pille — viiulit, gitarri, mandoliini. Siis sattus kuidagi mu kätte puhkpilliorkestri nootidest 3 marsi-vihku: 1. korneti, baritoni- ja passu-osad. Tundsin endal olevat julgust neist orkestreerida üht balalaikakoorige. Tegin seda n.-õ. „naljaviluks“. Ja kuigi ei lugend seda mingiks eriliseks saavutiseks (kuna ei kujutand, kuidas see võiks kõlada), siiski näris mus edevuse uss ja näitasin pala balalaika-orkestri juhile.

Oma ehmatuseks ja imestuseks nägin seda kord proovile minnes väljakirjutatult. Pala hakati õppima. Õppimine ei läind meil nii libedasti, kui tavalises orkestris. See kestis ikka nädal või paar. Ja need kaks nädalat pidin kannatama hirmust hingepiina: milline hale sissekukkumine oleks, kui marss õpitakse selgeks häälte viisi, kuid hiljem ei kõla. Igal proovil olin kui palavikus. Punastusin ja kahvatusin. Kirusin end ettevaatamatu sammu pärast, näidata marssi juhile. (Harmoonia õpetusest ja üldse sõnast „harmoonia“ polnud mul tollal veel aimugi.) Kui suur oli aga mu imestus, kui marss kõlas mitte halvemini seni mängitud paladest. Ning seda mängiti hiljem orkestri esinemiselgi. Oleksin pidand rõõmustama, hüppama, kuid seda ma ei teind, sest kogu hingepiin oli nii imbund minusse, et tundsin vaid suurimat

A. VEDRO

rahustust, kui sellest nüüd sain lahti. Hiljem, kui seltsi esimees mulle andis üle kiidukirja, siis rõõmustasin küll, kuigi mõtlesin, oleks parem kingitud hõbeuur, mida ka jagati paremaile tuletõrjujaile.

Varsti hakkasid elurajad võtma tõsisema suuna. Katsusin juba iseseisvalt kirjutada palasid. Üks esimesist oli muidugi kose kohinast, nagu see narvakale sobiv. Ei ole aga neist muud säilund, kui üks romanss, mille kandisime ette mandoliinide-kooriga Narva linnakooli aktusel. Edespidi läks õppimine juba Peterburgis professionaalrada mööda. Terved päevad läbi saagisin kontrabassi, tagusin klaverit, kirjutasin. Kirjutasin kodus, kirjutasin kinodes mängu vaheajal, vagunis reisu ajal jne. jne.

Mis oli aga kõigele alguseks, mida pean kõige rõõmsamaks hetkeks oma muusikalises elus, see on poisikese-ajajärk ja — veekringlid.

PAGANINI'ST JA TA MÄNGUST

KATKE HEINRICH HEINE „FLORENTSI ÕIST“

„Kas armastate Paganini't?“ küsis Maria.

„See mees“, vastas Maksimilian, „on ehteks oma isamaale ja pälvib kindlasti esmajärgulist mainimist, kui tahetakse kõnelda Itaalia muusikalisist suurusist.“

„Ei ole teda kunagi näind“, tähendas Maria, „kuid kuulu järele ei rahuldavat ta välimus mitte täielikult kaunidusemeeli. Olen näind ta portreesid...“

„Millest ükski ei ole sarnane“, ütles Maksimilian vahele; „nad kas inestavad või ilustavad teda, ialgi ei ilmuta nad ta tõelist iseloomu. Usun, on õnnestund ainult ühelainsal inimesel manada paberile õiget Paganini füsioonoomiat; see on üks kurt maalija, nimega Lyser, kes oma vaimurikkas pöörasuses väheste krüiditõmmetega tabas Paganini päa nii hästi, et selle joonise tõelisuse pärast ühtaegu naerad ja ehmud. „Kurat juhtis mu kätt“, ütles mulle too kurt kunstnik, saladuslikult itsitades ja hääsüdamlilikult irooniliselt pääd noogutades, nagu see tal viisiks ta geniaalsete uilenspiegelduste *) puhul. See kunstnik oli ikka kummalisi veidrikke; oma kurtlusest hoolimata armastas ta vaimustusega muusikat, ja räägitakse, ta olevat osand, kui asus küllalt lähedal orkestrile, lugeda muusikat mängijate nägudelt ja otsustada nende sõrmede liigutuste järele teostuse enamast või vähemast õnnestumisest; ka kirjutas ta ooperikriitikaid ühes hinnatavas Hamburgi ajakirjas. Mis on selles õieti imestada. Mängu nähtavast signatuurist võis see kurt maalija näha helisid. On ju ikka olemas inimesi, kellele helid on üksnes nägematud signatuurid, milles nad kuulevad värve ja kujusid.“

„Niisuguseid inimesi olete teie!“ hüüdis Maria.

„Kahetsen, et ma enam ei oma toda väikest joonistust Lyser'ilt; see ehk annaks teile mingi aimuse Paganini välimusest. Ainult eredalt-mustade, põgusate joonte abil olid tabatavad nood muinasjutulised näojooned, mis näisid ennemini kuuluvat väävlikasse varjudeeriiki kui päikesepaistelisse elumaailma. „Tõepoolest, kurat juhtis mu kätt“, kinnitas mulle kurt kunstnik, kui seisime Hamburgis Alsterpaviljoni ees, päeval, mil Paganini andis sääl oma esimese kontserdi. „Jah, mu sõber“, jätkas ta, „on õige, mida kinnitab kogu maailm, et tema end kuradile on pärandand, ihu ja hingega, et saada parimaks viiulikunstnikuks, et viuldada kokku miljoneid, ja eeskätt, et vabaneda oma neetud

*) Tuletus Costeri „Uilenspiegel'ist“ — meie kirjandusest leiduks umbes vastav mõiste „nipernaaditsemine“. Tõlkija märkus.

galeeriorjusest, milles oli ügand juba palju aastaid. Sest vaadake, sõber, kui ta Luccas oli kapellmeistriks, armus ta ühte teatriprintsessi, armukadestas mingit väikest abbeed, sai võib-olla sarved, pistis tublil itaalia kombel surnuks oma truudusetu armastatu, sattus Geenuas galeerile ja, nagu öeldud, müüs enda lõppeks kuradile, et saada vabaks, et saada parimaks viulimängijaks ja et võida igale meist tänasel õhtul panna päale kahe taalri suurust kontributsiooni. . . Kuid vaadake! Kõik hääd vaimud kiidavad Issandat! Vaadake, säält piki puiesteed tuleb ta ise oma kahemõttelise teenriga!“

„Tõepoolest, see oli Paganini ise, keda silmasin varsti. Ta kandis tumehalli ülikuube, mis ulatus talle jalgadeni, mistõttu ta kuju näis väga kõrge. Pikad mustad juuksed langesid tal sasis kiharaina õlgadele ja moodustasid nagu tumeda raami kahvatu, laibasarnase näo ümber, millele mure, geenius ja põrgu olid kaevand oma hävitamatud märgid. Ta kõrval tantsiskles madal, mugav kuju, välja ehitud, proosaline: — roosiline kibras nägu, helehall teras-nööpidega kuueke, vastupanematult sõbralikult igalepoole ringi tervitav, vahetevahel aga hoolitseva argusega üles hiiliv süнге mehe poole, kes kõndis tõsisena ja mõtlikuna ta kõrval. Uskusid nägevat Retzsch'i pilti, millel Faust ühes Wagner'iga jalutab Leipzigi värvavate ees. Kurt maalija aga kommenteeris mulle neid mõlemaid olevusi oma veidral viisil ja juhtis eriliselt mu tähelepanu Paganini mõõdetud laiale käigule. „Kas pole nii“, ütles ta, „nagu kannaks ta ikka veel rauast põikkangi jalgade vahel? Tal on juba see käik igaveseks harjund külge. Vaadake ka, kui põlgavalt, pilkavalt ta oma saatjale vahel alla vaatab, kui see teda tüütab oma proosaliste küsimustega; ta ei saa aga temata läbi, verrega kirjutatud leping seob teda selle teenriga, kes pole nimelt keegi muu kui saadan. Teadmatu rahvas arvab muidugi, see saatja olevat komöödiateja anekdootidekirjutaja Harrys Hannoverist, kelle Paganini reisudele kaasa olevat võtnud oma kontsertide ärilisi asju ajama. Rahvas ei tea, et kurat härra Georg Harrys'elt ainult ta välimuse on laenand, ja et selle vaese inimese vaene hing samal ajal Hannoveris muu koli seas ühes kastis nii kaua istub kinni, kuni kurat talle jälle annab tagasi ta lihaliku ümbriku ja võib-olla ühel väärikamal kujul, näiteks musta puudlina, läbi maailma saadab oma meistrit Paganini't.“

„Kui Paganini mulle näis juba küllalt muinasjutuline ja seiklusrikas, kui nägin teda jalutavat heledal keskpäeval Hamburgi Neitsite-tee roheliste puude all: kuidas pidi mind alles üllatama ta kohutavalt bizarr ilming õhtul kontserdil. Hamburgi Komöödiateater oli selle kontserdi asukoht, ja kunstiharrastav publik oli juba varakult ja sellisel arvul kogunenud, et vaevalt võitlesin kätte endale veel kohakese orkestri läheduses. Ehkki oli postipäev, silmasin ometi esimesisrõduloozides kogu haritud kaubandusmaailma, terve Olympose pankureid ja muidu-miljonäre, kohvi- ja suhkrujumalaid, ühes nende paksude abielujumalannadega. Ka valitses saalis hariduslik vaikus. Iga silm oli suundund lavale. Iga kõrv valmistus kuulama. Minu naaber, üks kasukatemaakler, võttis oma määrdund puuvillatopid kõrvust, et peatselt noid kallihinnalisi helisid, mis maksid kaks taalrit sissepääsurahana, paremini imeda sisse. Lõppeks ometi ilmus lavale üks tüme kogu, mis näis tõusnud all-maailmast. See oli Paganini oma mustas galas: must frakk ja must vest säärases kohutavas lõikes, nagu see ehk Proserpina õue juures põrgu etiketi poolt on kirjutatud ette; mustad püksid arglikult lotendamas peenikeste säärite ümber. Ta pikad käsivarred näisid

veel pikemad, kuna ta ühes käes hoidis viulit ja teises poognat rippu ja nendega peaaegu pörandat puudutas, kui sooritas publiku ees oma ennekuulmatuid kummardusi. Ta keha nurklikes koolutuis peitus hirmuäratav puisus ja ühtlasi midagi pentsikut loomalikku, mis meid nende kummarduste puhul nakatas iseäralise naerulustiga; kuid ta nägu, mis ereda orkestrivalgustuse tõttu paistis veel laibalisemalt valge, sisaldas midagi nii paluvat, nii ogaralt-alandlikku, et jubestav kaastunne lämmatas meie naerukihu. Kas on ta need komplimentid õppind mõnelt automaadilt või koeralt? On see paluv pilk ühe suremiseni haige oma või luurab selle tagant ühe kavala ilnuskoi pilge? On see üks elav inimene, kes on hinge heitmas ja kes tahab publikut kunstiareenil nagu

NICCOLO PAGANINI

surev võitleja oma krampidega köita? Või on see üks surnu, kes tõusnud hauast, üks vampiir viuliga, kes imeb meil, kui mitte vere südamest, siis ometi igal juhul raha meie taskuist?

„Seesugused küsimused ristlesid meie päis, kuna Paganini sooritas oma lakkamatuid komplimente; kuid kõik sellesarnased mõtted pidid silmapilkselt hajuma, kui imetaoline meister pani oma viuli lõua alla ja hakkas mängima. Mis puutub minusse, siis teie ju tunnete mu muusikalist teist palet, minu võimet iga tooni puhul, mida kuulen kõlahtavat, näha ka adäkvaatset kõlafiguuri; ja nii see siis tuli, et Paganini iga oma poognatõmbega manas silme ette ka nähtavaid kuje ja situatsioone, et ta jutustas mulle kõlavas pildistikus igasugu eredaid lugusid, et ta minu ees pani hõljuma värvilise varjudemängu, milles

ta ise oma viulimänguga alatasa toimis pääteglasena. Juba ta esimeste poognatõmmete juures muutusid kulssid ta ümber; ta seisis äkitselt oma puldiga ühes rõõmsas toas, mis lõbusalt-korratult oli dekoreeritud Pompadouri-maitses mööblitega: igalpool väikesed peeglid, kullatud amoretid, Hiina portselaan, mingi armastusväärseim segadik lintidest, lillepalmikuist, valgeist kindaist, katkirebitud ruugeist võltspärleist, kuldkarrast, diadeemidest ja muust jumalate kribu-krabust, nagu seesugust tavaliselt leidub mõne primadonna stuudiomitoast. Paganini välimus oli muutund samuti, ja nimelt talle soodsaimal kombel, ta kandis lühikesi pükse lillavärvi atlasest, hõbedaga tikitud valget vesti, helesinisest sametist kuube kullakoega kaetud nõõpidega, ja hoolikalt väikesisse kiharaisse friseeritud juuksed embasid märglevalt ta nägu, mis õitses hoopis noorena ja roosana ning säras magusast õrnusest, kui ta silma heitis kaunile daamikesele, kes seisis ta kõrval noodipuldi ees, kuna ta mängis viulit.

„Tõepoolest, märkasin ta kõrval ilusat noort olevust, vanamoodi riides, valge atlas allpool puusi kohevil, piht seda veetlevamalt kitsas, puuderdatud juuksed kõrgele üles friseeritud, ilus-arnas nägu seda vabamalt esile säravas oma pilgutavate silmiga, oma mingitud põseskisega, iluduse-plaastrikeste ja ebasobiva magusa ninakesega. Käes oli tal valge paberrull, ja otsustades nii tema huulteliigutuste kui ülakehakese koketeeriva edasitagasi kõigutamise järele, näis ta laulvat; kuid kuuldavaks ei saand mulle temast ühtainustki trillerit, ja üksnes viulimängust, millega noor Paganini saatis seda mahedat last, aimasin, mida ta laulab ja mida Paganini ise tema laulu kestes kandis hinges. Oo, need olid viisid, nagu neid ööbik vilistab õhtuhämariikus, mil roosilõhn hurmab igat-susega ta aimavat kevadsüdant! Oo, see oli sulav, iharalt-igatsev õndsus! Need olid helid, mis üksteist suudlesid, siis pahasena pagesid lahku ja lõppeks jälle naerdes sülelesid üksteist ja said üheks ning surid joovastund üksmeeles. Jah, need helid toimisid rõõmsat mängu, nagu liblikad, kui üks teise eest nokki-valt kõrvale pöökleb, lille taha end peidab, lõppeks tabatakse ja siis koos teisega, kergemeelses õnnes, kuldses päikesevalguses hõljub üles. Kuid üks ämblik, üks ämblik võib niisuguseile armund liblikaile äkitselt valmistada traagilise saatuse. Kas aimas seda noor süda? Üks nukralt ohkav toon, nagu juurehii-liva õnnetuse eel-aimus, libises tasa läbi hurmavaimate helide, mis särasid esile Paganini viulimängust... Ta silmad niiskuvad... palveluses põlvitab ta oma armsama ette... Kuid ah! kuna ta kummardub, et suudelda ta jalgu, silmab ta voodi all väikest abbeed! Ei tea, mis tal selle vaese inimese vastu võis olla, kuid geenualane kahvatus kui surm, Paganini haarab selle väikese mehe vihaste kätega, annab talle mitmesuguseid kõrvakiile, nagu ka tähelepandava arvu jala-hoobe, viskab ta isegi uksest välja, tõmbab siis taskust pika pistoda ja torkab selle noore kaunitari rindu...

„Sel silmapilgul kostis aga kõigilt poolt: Braavo! Braavo! Hamburgi vai-mustatud mehed ja naised avaldasid oma valjemat kiitust suurele kunstnikule, kes parajasti oli lõpetand kontserdi esimese osa ja kummardus veel rohkemate nurkade ja kõverdustega kui ennist. Ta näol, tahtis mulle paista, halises samuti veel paluvam alandlikkus kui äsja. Ta silmist vahtis kohutav kartus, nagu mõnel vaesel patusel.

„Jumalik!“ hüüdis mu naaber, too kasukatemaakler, kõhvitsedes seejuu-res oma kõrvade sisemust, „see tükk üksi juba oli väärt kaht taalrit.“

„Kui Paganini uuesti hakkas mängima, oli mul silmade ees ähmane. Helid ei muutund heledaiks vormideks ja värvideks; meistri kuju mähkus pigemini tumedaisse varjudesse, mille pimedusest ta muusika hoovas lõikavimate hädaldustoonidena. Ainult harukorral, kui väike lamp, mis rippus ta kohal, heitis ta pääle oma kasinat valgust, nägin ta kahvatut palet, millel aga noorus ikka veel ei olnud kustund. Kummaline oli ta ülikond, lõhestatud kahte värvi, millest üks oli kollakas, teine punane. Ta jalgu koormasid rasked ahelad. Ta taga liigahtus nägu, mille ilme osutas lõbusat sikuiseeloomu ja pikki karvaseid käsi, mis, nagu näis, kuulusid näo juure, nägin vahete-vahel haaravat abipakkuvalt viiuli keeltesse, millel Paganini mängis. Nad juhtisid ka vahel ta kätt, millega ta hoidis poognat, ja mõkitav ergutusnaer akkompaneeris siis helisid, mis ikka valulisemalt ja verisemalt tulvusid välja viulist. Need olid toonid, sarnased langend inglite laulule, kes olid maailmatütardega armatsend ja, õndsate riigist välja aetuna, astusid häbist õhetavate nägudega all-maailma. Need olid toonid, mille põhjatumas sügavuses ei miiland lohutust ega lootust. Kui pühad hinged taevas kuulevad niisuguseid helisid, siis soikub Issanda kiitus nende kahvatuvail huulil ja nad katavad nuttes oma vagad pääd! Vahel, kui selle mängu meloodilisisse vaevlemisisse segunes akkompaneeriv sikunaer, silmasin ka tagapõhjas hulga väikesi naiselõustu, kes õelasti-lustiliselt noogutasid oma inetuid päid ja ristissõrmi õrritava kahjurõõmuga väljendasid oma pilget. Viulist tungis siis hirmuhääli ja jubeduse-ohet, ja nuuksumist, nagu seda veel kunagi pole kuulnud maa pääl ja nagu seda ehk kunagi enam ei kuule, olgu siis Josafati orus, kui kõlavad kohtumõistu pasunad ja alasti korjused roomavad välja haudadest ning ootavad oma saatust... Kuid piinatud viuldaja tegi äkitselt tõmbe, nii hullumeelselt meeleheitliku tõmbe, et purunesid kõlinalgaga ta ahelad ja ta jube abiline ühes mõnitavate peletistega kadus.

„Sel silmapilgul ütles mu naaber, kasukatemaakler: „Kahju, kahju, üks keel katkes. See tuleb sest alalisest pizzicatost!“

„Kas tõesti oli viiulil katkend keel? Ma ei tea. Märkasin ainult toonide transfiguratsiooni ja nüüd näisid mulle Paganini ja ta ümbrus äkitselt jälle hoopis muutund. Võisin vaevalt Paganini't ära tunda pruunis munga-kuues, mis teda rohkem peitis kui riietas.

„Metsistund pale poolenisti kaetud kapuutsist, kõis puusade ümber, palja-jalu, üksik uhmav kuju, nii seisis Paganini ühel etteulatuval kaljurünkal mere ääres ja mängis viiulit. Oli, nagu mulle tundus, hämarik, õhtukuma kattis kaugeid merevooge, mis värvusid üha punasemaks ja kohasid aina pidulikumat, salapäraseimas harmoonias viiulihelidega. Mida punasemaks aga meri muutus, seda vlkjamaks kahvatus taevas, ja kui lõppeks voogavad veed näisid sarlaki-ereda verena, oli taevas sääl ülal hoopis tontlikult hele, hoopis laipvalge, ja suurina ning ähvardavaina ilmusid säält tähed... ja tähed olid mustad, mustad nagu kivistüsi. Kuid viiuli toonid muutusid ikka tormilisemaks ja uljamaks, kohutava mängija silmsi sädeles niisugune mõnitav hävituskirg ja ta õhukesed huuled liikusid nii jubedasti-kiiresti, et näis, nagu pomiseks ta igivanu riivatuid nõiasõnu, mille abil võlutakse tormi ja lastakse valla neid kurje vaime, kes lamavad vangis mere sügavikes. Ajuti, kui ta oma palja käsivarre laiast mungakuue varrukast pikalt ja kõhetuna välja sirutades viulipoognaga õhus vehkles, siis alles esines ta tõelise nõiaimeistrina, kes võlukepiga käsutab loodus-

jõude, ja siis kostis nagu hullumeelne ulumine meresügavusest, ja kohutavad verelained kargasid siis nii võimsasti püsti, et ulatusid peaaegu sinise taevavõlvini ja mustade tähtedeni oma punase vahu pritsmeiga. See ulus, see kriiskas, see ragises, nagu oleks maailm rusudeks kokku langemas, ja munk poogendas ikka kangekaelsemalt oma viulit. Ta tahtis oma perutseva tahte-väega murda need seitse pitsert, millega Salomon oli sulgend raudsed potid, kuhu oli vangistand vallutatud deemonid. Nood potid on too tark kuningas uputand merre, ja just nendesse lukutatud vaimude hääli arvasin kuulvat, kuna Paganini viiul müristas oma vihaseimaid passitoone. Aga lõppeks uskusin kuulvat koguni nagu vabanemise juubeldusi ja punaseist verelaineist nägin kerkivat üles vallandatud deemonid: peletisi muinasjutulises inetuses, krokodille nahkhiiretiivuga, madusid põdrasarviga, ahve, mütsitatud lehtermerikarpidega, hülgteid patriarhaalselt pikkade habemeiga, naistenägusid rindadega põskede asemel, rohelisti kaamelipäid, kahesoolisi olevusi mõistmatumas koostuses, kõik külm tarkade silmiga põrnitsemas ja pikkade oimkäpiga haaramas viuldava munga poole. . . Viimasel aga, ta tormavas völmisõhinas, langes kapuuts tagasi, ja kiharas juuksed, lehvivad tuules, keerlesid ta pää ümber nagu mustad maod.

„See ilming oli nii meelipööriv, et mina, et mitte minna hulluks, hoidsin kinni kõrvad ja sulgesin silmad. Nüüd oli see viirastus kadund, ja kui ma jälle vaatasin üles, nägin toda vaest geenualast ta harilikus kujus sooritamas oma harilikke komplimente, kuna publik vaimustatuimalt plaksutas käsi.

„See on siis see kuulus mäng G-keelel“, tähendas mu naaber; „mina mängin ise viulit ja tean, mis see tähendab, käsitella seda riista nõnda meisterlikult!“ Õnneks ei olnud paus pikk, muidu oleks see muusikaline kasukatetundja sumbutand kindlasti mu pikka kunstikõnelusse. Paganini asetas jälle rahuliselt viiuli lõua alla, ja ta poogna esimese tõmbega algas ka uuesti kummaline toonide transfiguratsioon. Ainult ei kujundund see enam nii eredavärviliseks ja kindlastikehastuvaks. Need helid avanesid rahuliselt, majesteetlikult voogades ja paisudes nagu orelikoraalis kuskil doomis; ja kõik ümberringi avardus ikka kaugemaks ja kõrgemaks, kolossaalseks ruumiks, nagu seda võib tajuda mitte ihulik, vaid ainult vaimusilm. Selle ruumi keskel hõljus särav kuul, millel hiigelsuurena ning uhkelt-ülevana seisis mees, kes mängis viulit. See kuul, oli see päike? Ei tea. Kuid selle mehe näojoonist tundsin ära Paganini, ainult ideaalikalikalt kaunimaks muutund, taevaliselt kirkastund, lepitavalt naeratav. Ta keha õitses tugevaimas mehelikkuses, helesinine rõivas ümbritses ta üllastund liikmeid, ta õlgade ümber lainetasid läikivais kiharais ta mustad juuksed; ja nagu ta sääil seisis liikumatult ja kindlalt, ülev junalatekuju, ja mängis viulit, oli nagu kuulaks kõik loodu ta helisid. Tema oli see inimene-planeet, mille ümber keerles maailmkond, mõõdetud pidulikkuses ja kõlades õndsais rütmes. Need suured valguskehad, mis hõljusid ta ümber nii rahuliselt läikides, kas olid need taevatähed, ja too helisev harmoonia, mis tekkis nende liikumisest, kas oli see sfääride laul, millest luuletajad ja nägijad pajatand nii palju hurmavat? Vahel, kui pingutusega vahtisin hahetavasse kaugusse, uskusin nägevat aina valgeid voogavaid rõivaid, millesse mähkunult ilmusid aeglaselt hiigelsuured palverändajad valgete sauadega käes, ja imelik! — nende sauade kullast nupud olidki just need suured valguskehad, mida pidasin tähtedeks. Nood palverändajad kõndisid kauges kaares selle suure mängija ümber, tema viiuli helidest särahtusid ikka hele-

damini nende sauade kuldsed nupud, ja koraalid, mis kõlasid nende huulilt ja mida võisin pidada sfääridelauluks, olid õieti ainult kustuv vastukaja neist viiulihelidest. Mingi nimetamatu püha hardus elutses neis helides, mis väriseid esile ajuti vaevaltkuuldavalt, nagu salapärane sosin veel, siis paisusid jälle magusjubedalt, nagu metsasarve-hääled kuuväljel, ja siis viimaks murdusid esile oheldamatu juubeldusega, nagu haaraks tuhat laulikut oma kannelde keelise ja tõstaks oma hääled võidulauluks. Need olid kõlad, mida kõrv kunagi ei kuule, vaid ainult süda võib unistada, kui ta öösel puhkab oma armsama südame najal. Võib-olla mõistab neid süda ka heledal valgel päevaajal, kui ta hõisates sukeldub ühe kreeka kunstiteose kaunisjoonisse ja ovaalidesse. . .“

Tõlkind *A. Adson*

AUGUST PULST

MÄLESTUSI KUULSAST TORUPILLI-JUSSIST

(1845—1930)

Äsja kättejõudnud sügis on endaga toonud kaasa meie muusikaelus kaotuse, ja seekord rahvuslike pillimeeste perest. Eesti populaarseim torupillimees Juhan Maaker, keda laiema ringkonnis tunti Torupilli-Jussi nime all, viimasel ajal aga ka torupilli-kuningana, sulges silmad igavesele unele 21. sept. 1930. a., olles saanud vanaks 85 aastat ja 5 kuud. Temaga kaotasime oma iseloomulisimaid pillimehi.

Kuigi Juhan Maaker'i elukäigu juures nende ridade kirjutajal juhus oli peatuda „Muusikalehes“ juba 1929. aastal (nr. 4 ja 7/8), lubatagu siinkohal veel lisada mõnda vanast pillimehest meelejäänud mälestusist.

Esmakordselt esines Torupilli-Juss muuseumipeol Tallinnas aprillis 1922. a. Tollal ilmus ta kohale tervelt 3 nädalat varem, kartes hilinemisest mõnd takistust.

Jussi käes löi torupill laineid just viimasel ajal. Juba 1922. aastal, mil esmakordselt Tallinna muuseum esines puhtrahvusliku eeskavaga, sai hüüdsõnaks — torupilli peab kuulama! Kui järgneval aastal peo lõpul Türi katseks torupilli järele pakuti tantsu, kogunes saali niivõrd rohkesti pääsetähtede lunastajaid, et vaevalt kolmele paarile jätkus vaba ruumi tantsuks.

Muuseumipeo puhul Pärnus 1925. a. korraldati peotegelaste rongkäik läbi linna, mida ülirohkesti rahvast oli ilmud vaatama. Siis tähendas torupillimees: „Ega siis Pärnus ometi nii palju rahvast pole! Ju siia ikka teistest linnadest ka on tulnud kokku.“

Sama Pärnu valmistas Jussile südamevalugi. Nimelt oli samale peole kutsutud Pärnumaalt, Torist, veel teine torupillimees — Sinka Jaan, kes omas kolme toruga passi, kuna Jussil oli pass ühe toruga. See riisus Jussilt pidu-meeleolu. Ta lausus oma võistlejale: „Noo, mängi siis ka! Näita mis sa oskad!“ Kui siis hiljem Sinka Jaan Pärnu jäi maha ja Juss koos teiste pillimeestega sõitis Viljandi poole edasi, muutus Jussi meel jälle rõõmsaks. Igas raudteejaamas, kus rong aga peatus, asus ta vaguni otsale ja pani torupilli hüüdma. Kohe tekkis kuulajaskonnas pidulik meeoleu ja labajalg jaamaesiseil pandi käima, unustades tööpäeva mured.

Ringreisul 1927. aastal Juurus esinedes puistati üle kõik eeskava tege-lased ja lava õpilaste poolt rikkalikult lilledega. Eeskava lõpul õpetajaskonnalt erilist tänu vastu võttes tähendas Juss: „Minul on nenda hea meel, et võtaks teid kõiki oma õpilasiks!“

Võhmas viibides toob väike õpilane-tütarlaps Jussile koolidelt lavale kingituseks suure tordi. Juss küsib lapselt uudishimus: „Mis asi see on? Kas see ka süüa kõlbab?“

Samal ringreisul ühel ilusal pühapäeval peatus autobus Vändra alevikus vana kõrtsi ees. Rattad veerevad veel, mootor vuriseb, kuid sõidukit ümbritseb juba tihe rahvamurd. „Kus on kuulus Torupilli-Juss? Tooge torupilli-kuningas välja!“ hüüavad hääled üksteise võidu. Juss ei ole veel jõudnud sõiduki trepile, kui mitmed tugevad noormeeste käed ta ümbert haaravad ja tõstavad ta õhku.

„Tere, Juss! Tere! Tere!“ läbisegi. Juss viipab pilliga, seda õhus kõrgel pääkohal keerutades.

Juhan Maaker, kuulus Torupilli-Juss
Suri 21. septembril 1930

„Oodake, ma panen enne pilli hüüdma!“ tähendab ta rahulisesti. Piiks, piiks! teeb ta sõrmilisel, hülgemaost tuulekotti kaenla alla rõhudes.

„Noo, tere siis ka, Vändra sõbrad!“ hüüab ta südame põhjani rõõmsa näoga.

„Hei! Torupilli-Juss! Tule siia! Juss, säh! Juss, võta viina!“ hüütakse mitmelt poolt. Pudelid valguvad. Pillimehele pakutakse igaseltsi jookke.

Juss maitseb korra, kaks, ja lausub siis: „Rohkem praegu ei või. Pean ju teile kõik tükid enne ette mängima!“

„Mängi, Juss! Juss, mängi!“ nõutakse.

„Enne peate muuseumile maksma raha! Ostke aga pilet valmis ja tulge peole, küll siis seltsimajas teile mängin!“

„Juss, tule siia! Kuule, torupillimees, tahame sinuga veidikese kõnelda!“ meelitatakse uuesti.

„Ei, siin on piduperemees! Kuulen ainult tema sõna!“ tähendab pillimees ringreisujuhatajale näidates.

Juba lõunasel õpilasettekandel on pidusaal Väandras noori tungil täis. Öhtul aga otse täis kiilutud. Pääle istekohtade müüdi veel seisukohti üle 400. Kõik piletid lunastand ei pääse aga ruumesse, vaid osa jääb õue, ukse taha. Nii suhtus seltskond pillimehele, kuulsale Torupilli-Jussile, mitte ainult Väandras, vaid üldiselt mujalgi, kus aga tema nimi seisis eeskavas ja müürilehel.

Juba lavale ilmudes võeti torupillimees vastu müriseva kiiduavaldusega, hoolimata sellest, et ta harilikult esines tundmatu seltskonna ees ja esmakordselt. Kuulsus temast oli niivõrd levind, et rahvas tungis murruna ettekandeile. Näis koguni, nagu võiks Juss täita üksi kogu eeskava ja kõiki seejuures rahuldadagi. Jussil oli magneeti, külgetõmbevoimet. Ta võis, oskas ja suutis oma pilliga tõesti võluda. Niisama hää eduga esines ta roopillilgi, kuigi pakkus siin vähem lugusid. Kõrged aastad, omapärane välimus, lavalised kogemused, elulised liigutused, oma pillile kaasa-elada oskamine — need olid omadused, mis tõstsid Jussi esile.

Muidu oli Juss aus, hääsüdamlik, alati rõõmus ja nii jäi ta tõsiseks seltsiliseks, sõbraks ja kaaslaseks kellega kunagi puutus kokku. Ta ei tükkind esile, vaid andis teistele ruumi. Kõigiti täpis ja korralik, külastades enam kui 100 pidusaali Eestis ja esinedes enam kui 200 muuseumi rahvuslikus eeskavas, ei jäänd ta kordagi hiljaks, vaid ilmus harilikult kohale tunni või paari-kolme võrra varem. Ettekandeilt, kus tal määratud esineda, ei puudund ta kunagi.

Kooliharidust on Juss saand ühe talve külakoolis iga nädal 2 päeva käies. Sunduslik olnud lugemise ja laulmise äraõppimine, kuna kirjutamist õppisid need, kel seks jätkus aega. Nii jäänd Jussilgi tähetegemine tundmatuks. Oma nime asemel tegi ta siis kolm risti alla. Ringreisul Aravetes viibides asus ta 1928. a. koos vana lauliku Mari Kiluga õppima kirjutamist. Poole tunnillise harjutamise järel kirjutas ta iseseisvalt ilma prillita selgesti Juhan Maaker.

Viimane esinemine „Estoonia“ kontsertsaali laval oli tal aprillis 1929. a. mitte muuseumi, vaid Haridusliidu kutsel ja eestvõttel. Samal sõidul, ta viimisel teekonnal päälinna, avas ta laevasõiduhooaja Rohuküla—Heltermaa ja Tallinna vahel torupilliga.

Nimelt teind ta kaasa oma torupilliga esimese reisu, mis sel puhul toimus jäänõhkujaga. Mängind siis kogu tee, kuni laev Tallinna sadamas öösel kinnitatud kai külge.

Paar päeva hiljem Tallinnast lahkudes pigistab pillimees jumalaga jätkuks tugevasti kätt ja lausub: „Kui jälle teete pidu, teatage ikka mulle ka! Tulen täpsalt, nagu käsete!“ Vabaõhumuuseumi tegevus aga suikus unele enne kui Torupilli-Juss. Nii ei olnudki siis enam peole kutsujat.

Torupilli-Jussi pillilood on fonograafi abil kirjutatud üles ja ta ise korduvalt pildistatud.

Eeskavus esinedes lõpetas ta harilikult oma ettekanded n.-n. „Teemarsiga“. Seda marssi ütles ta mängivat siis, kui sammub Hiiumaale oma kodu poole. Marssi mängides laulis ta ise kaasa.

Nüüd on lõpetand oma esinemise see elurõõmus ja väsimatu pillimees, kes hoolimata kõrgest vanadusest veel käesoleval ajal suutis vääriliselt käsitella meie isaisade mänguriista, seda panna maksma ja südameid võita. Torupilli-Jussiga on kadund tükk elavat vanavara meie silmist. Jussi lõbus, otse lapselisel rõõmus torupilli hää! aga heliseb veel praegugi meie kõrvus, manades esile mälestusi, mis ei kustu.

Puhka rahu! Sind mälestab tõsises leinas ja tänutundes kogu Eesti!

Varia

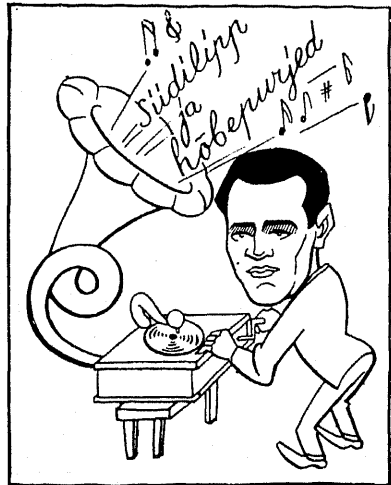
Ühest „Tallinna kunstikirjast“:

„Neil päevil trahviit „Estoonia“ näitlejat Hugo Laur'i direktori loata raadios esinemise eest. Tööpolest aga ei esinend H. Laur, vaid seal oli vändatud H. Laur'i plaate grammofooni tunnis.“

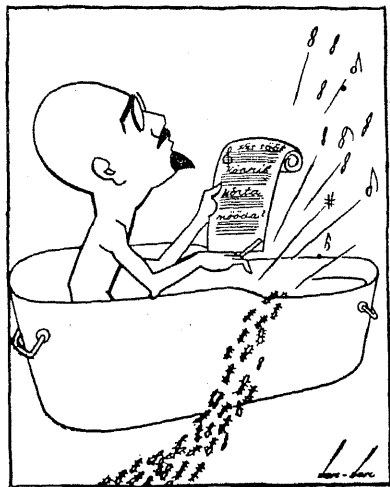
„Estoonia“ direktor A. Kasemets sõidab õppereisule grammofooni-muusikaga tutvumiseks. Bernhard Linde, kes „Tõusva päikese mail“ rikkadelt transporteerimise oskust omandand, ei ole selleks keeldund oma lahkest kaasabist.

Ajalehe kuulutus: „Jõudsid müügile grammofooniplaadid E. Aav'a uuestast loomingust“.

Ooperihellilooja Evald Aav on suvel oma kandlele uued purjed päälle pannud ja nüüd ise-äransis suurt edu saavutand.

Kevadel „Postimehele“ antud intervjuus julustab M. Saar, et arst kirjutand la suveks sipelgavannidesse „otsast kõrbema hakand“ närvide pärast.

Mart Saar'e suvi möödus seekord lihtsalt — sipelgavannides.

„Postimehes“ antud intervjuu järele on eesti kontrabassikunstnik Ludvig Juht Londoni Savoy orkestri juhtimise oma pääle võtnud. Teenistus olevat erakordne.

Savoy orkestri juht Ludvig sõidab tuleval aastal oma autoga kodumaale.

NIKOLAI ORLOV

(Tema esinemise puhul „Estonia“ kontsertsaalis 16. ja 19. septembril.)

Meie ajakirjandusest leiab harva ja vähe kirjutisi ja anekdoote tähtsast isikuist. See on juba kord meie rahvuslik joon — miks tõsta kõmu... Kuid kasvatuslikult on see vähetulutoov. Anekdad isikud on eeskujud, nad on jõudnud sinna, kuhu jõudes võib öelda: nad on end leidnud ja loond.

Kaheksa aastat on möödunud, kui Orlov jõudis esmakordselt Nõukogude Venest Eestisse. Täiesti tundmatu väljaspool Vene piire, ta ei võind ise eeldada seda kiiret tõusu maailma esimeste klaverikunstnike hulka, kuigi ta vaimne arenemine ja tehnilised eeltingimused seda võisid lubada.

Tartu on ta karjääri lähtekohaks.

10. jaanuaril 1922 korraldas kontserdi Tartu „Vanemuises“ kolm äsja-saabund vene kunstnikku: helilooja ja Peterburgi konservatooriumi direktor Glasunov, pianist Orlov ja Maria ooperi lauljanna Sinaida Jurjevskaja. (Viimane, sünnilt tartlanna, lahkus õnnetu surma läbi mõni aasta tagasi.)

Kontserdile järgnes kunstnike auks õhtusöök. Ühes pidukõnes ülistati Glasunov'i kui kindralit helide-väljal. Täna des südamlilkult selle aukraadi eest Glasunov avaldas oma rõõmu sellest, et tal kaasas niisugune hiilgav adjutant nagu Orlov, kes mitte-kauges tulevikus tõuseb ise kindraliks. See ennustus on täitund. Orlov on paremaid ja otsitumaid kunstnikest kui Euroopas nii Ameerikas. Kuid oma karjääri lähtekohta, Eestit, ta ei unusta ning külastab sageli Tallinnat ja Tartutki.

Palju vaeva ja püsivat tööd nõuab tehniline vilumus, mis jõudmas täiuse piirile. Me ütleme „jõudmas“, sest Orlov kinnitab seda ise. Busoni, keda loetakse parimaks pianistikks, võis vaid lühike aeg enne oma surma ütelda, et ta on rahuldatud oma esinemisest. Kogu oma elu oli ta end vaevand, et leida täielist kooskõla kuulmise, sõrmede ja elamuste vahel. Orlov'i eluviisi võib võrrelda munga omaga. Moraalset puhtust vajab ta hing, askeet oma eluviisides, neljakümneis aastais, ei jää tal aega mõtteiks abiellumisest. Ta ei või murda truudust oma kunstile ja elab ainult temale.

Tõusnud kõrgele, on ta suhteis endine. Vastutulelik ja lahke. Eeskuju-lise pojana kannab ta hoolt oma vana emakese eest ja toetab oma rohkearvu-lisi vendi. Koormatud Tallinnas rohkesti külastamiskutseiga, mölgub ta mee-les Riias asuv ema. Ta viib talle kaasa Tallinna kilusid, martsipani ja „Kodu-käsitöö“ kauplusest ostab ta emale Eesti vaiba, mis talle üliväga meeldib. Ka eesti helitööd on teda hakand huvitama. Seda tõendas möödund kontser-dil esitatud A. Lemba „Lüüriline moment“ ja J. Aaviku „Hiiestseen“.

Viimane jõudis Orlov'i kätte kaks päeva enne ettekandmist. Liig lühike aeg süvenemiseks. Artistide-ruumis mõni minut enne kontserdi algust demonstreerib Orlov Aavik'ule „Hiiestseeni“ ettekannet. Teatab, et jätab tantsuosa välja, sest ta ei ole küllalt kindel temas. Aavik ei vaidle vastu, olgugi et see talle kui autorile ei näi meeldivat. Aavik lahkuh. Nende ridade kirjutaja aga soovitab Orlov'ile tantsuosa siiski kanda ette. Orlov kandiski teose ette kärpimata — ja suure eduga. Teos ise huvitas teda niivõrd, et ta sellest endale palus anda ühe ära kirja.

JKp.

Koorijuhtidele ja lauljaile

leatame, et RAHVAKOORIDE 1. NUMBER (Sisaldab laulud „Kas tunned maad“ — T. Vettik ja „Hällilaul“ — M. Saar) — LÖPPES MÜÜGILT OTSA.

KODUMAA

Muusikaline ülevaade.

TALLINNA. Võimsa akkordiga algas „Estonia“ teater oma tänavust muusikalist hooaega. Tollena kõlas „Estonia“ lavalt esmakordselt *Richard Wagner*'i kuulus ooper „*Tannhäuser*“. See on lavastuse ja dramaatilise mängu mõttes üks Wagner'i raskemaist, kuna ta säeb kui lavastajale nii lauljale ja muusikalisele juhatusele tõsised ülesanded. Meie oludes võib nende ülesannete täitumist lugeda täiesti rahuldavaks. Kõigepäält väärib nimetust lavastus. *Hanno Kompus* oli teind mis võimalik. Seejuures talle suureks abiks nähtus *Rahel Olbrei*, kelle töövili avaldus tolles pööraselt hullavas, armuiharusis tuis-kavas Veenusmäe kirglikus tantsstseenis, kus balletirühm näitas oma võimisi parimast küljest. Osade jaotus oli ansambli mõttes tasakaalukas. Ent kui Wagner'i nõue oli, et ooperilaulja peab esmajoones olema dramaatiline artist, siis sellena rahuldab täiesti *Olga Torokoff-Tiideberg* — Elisabetina. Ses kujus ta oli end leidnud. *Karl Ots* nimiosas oli küll hääleliselt ja väliskujult sobiv, kuid dramaatiline mäng on olnud alati ta nõrgemaks küljeks. Ning siin, kus see eriti nõuetav — neil hetkil ei suutnud ta mõjuda küllalt tugevalt.

Veenuse raskes osas esines *Nina Romanova*. Temalgi ei läind korda tabada toda õiget kaju. Teistis osalisist olid tavalises vormis *B. Hansen* Tüüringi maakrahvina, *A. Arder* Wolframina, *A. Visman* Walter v. der Vogelweidena j. t. Neil õnnestus eriti hästi teise pildi ansambl, kus tundus, et üldse muusika-list külge hoolikalt juhtiv *Juhan Aavik* oli pannud maksma ka oma „mina“. Naiskoorigid lava taga, kus neil täita mitte kerge ülesanne, jätsid ajuti into-natsioonilt soovida. Kas ei saaks aidata neid kuidagi?

Kaunid olid *A. Turand*'i maalilised dekoratsioonid. Mainimist väärib meeskoorigi oma iseloomulike rüütli tüüpidega Wartburgi lauljate-võistlusel. Kuid palverändureina oleksid nad suurema koguna avaldand kahtlemata tugevamad mõju.

□

Kontserthooaja avas *N. Orloff* oma kahe klaverikontserdiga. Seekord oli ta eeskava tähtsamaks numbriks Brahms'i suur f-moll sonaat; pääle selle muidugi tavalised pianistide repertuaaripalad Chopin'ilt, Liszt'ilt, Debussy'lt j. t. Ka oli kunstnik oma kontsertkavva võtnud ühe eesti helitöö — *Juhan Aavik*'u „Hiiesteeni“, ning lisapalana esitas *A. Lemba* „Muusikalise momendi“.

Üldse peab märkima, et *N. Orloff* seekord oma repertuaari oli püüdnud mitmekesistada. Muidugi kõik esitatud palad leidsid andekalt kunstnikult talle omase vastava tõlgitsuse ning soolidsse esituse.

Kõrgeväärtuslikku kunsti pakkus ka *Dresdeni keelpillide kvartett* (*G. Fritzsche*, *F. Schneider*, *H. Riphahn* ja *A. Kropholler*) oma kahe kammermuusika-õhtuga „Saksa teatris“ — ja seda enam, et meil hädad kammermuusika ettekanded on harulduseks. Teise kontserdi kavvas oli pääle Mozart'i rokokoolise ja Dvorak'i romantilise (mõlemad C-dur) veel Debussy' luuleline (g-moll) kvartett, mis kujuneski õhtu huvitavamaks numbriks. Debussy laseb siin kõigepäält suurimal määral imetella oma kvarteti fenomenaalset kõlavust. Ta on kasutand viimse võimaluseni iga instrumendi virtuoslikud erilised kõla-

võimalused. Tundub kui mängiks orkester: igasugu fantastilised täämbrid, erisugused puu- ja puhkpillidele sarnastuvad kõlad, trummitaolised pizzicatod jne. Ja ometi mängib vaid 4 meest, neljal instrumendil. Sarnase osava käsitluse mõttes leidub vaevalt Debussy'le võrdset võistlejat. Öieti too ei olegi kammermuusika, selle sõna täpsamas mõttes; sümfooniliseks luuleks võiksime seda nimetada. Ja mängijaile säeb niisugune rasked ülesanded, seda enam aga tänuilukud. Dresdeni kvartett võitis need raskused suurima kergusega ja lisaks tõendas mitmekesise eeskavaga ja võrratu ettekandega oma laialdasi võimeid ning kõrgekvaliteedilist kunstilist tasapinda.

Päale mitmeaastast vaheaega rõõmustas Tallinna publikut jälle viiulikunstnik *Bronislaw Huberman* oma kahe kontserdiga. Ta eeskava kaaluva-maks numbriks olid Brahms'i sonaat d-moll ja Čaikovski viiulikontsert D-dur. Mõlemas näitas kuulus kunstnik oma harukordseid võimeid ning sügavat muusikalist süvenemist. Ka väärib samas mõttes kiitust ta klaveril saatja Siegfried Schultze. Kahju vaid sellest, et lugupeetud kunstniku kontserdi kava ei sisaldand midagi uuemat. Meid see huvitaks. *Riho Päts.*

□

TARTU. „Vanemuise“ suvekontserdega lõpparvet tehes valgustab „Postimehe“ muusikaarvustaja Ed. Visnapuu äsjamöödunud hooaega üsna haledana. Nii jätnud seekordsete kontsertide korraldus, mis lasund „Orkestrantide Ühingu“ õlul, isegi algelisima tõe mõttes paljugi soovida. Kõigepäält olevat puudud vastutusekohustuslik kindel juhataja ja neid kaubeldud „kui turult päevilist“, siis isegi meie põlised juhatajad olevat endid näidand kõigi võimalike varjukülgedega; arusaadav, et sarnaseil asjaoludel orkestris puudus sisemine kord ja juhi prestiiž võis langeda nii kaugele alla, et „iga orkestrant tema õpetamiseks leidis õiguse olevat“. Selle kõigeaga ühenduses on kontsert-eeskava kannud muidugi juhuslikku laadi ja laskund allapoole tarviliist kunstilist tasemet. Oma kirjutuse lõpposas tähendab Ed. Visnapuu: „Juba 23 suve korraldatakse „Vanemuises“ aiamuusikat ja selle pika aja jooksul peaks igale olema selgund, milliseid sihte taotella. Paljud meist on saand tunda nende kontsertide kasvatuslikku mõju ja hindavad neid hoopis teise mõõdupuuga kui muud valikuta aja- viidet. Ei tohi seepärast laskuda alla juhuslikkuse tasemele ühepäeva elu elamiseks... Aiakontserdele peab jääma nende püsiv väärtus, kontsessioon labasusele ja tühisusele pole lubatav.“

□

KAHKVA. Eesti Metsateenijate Ühingu Orava osakond korraldas tänava muusikalise eeskavaga peo Kahkva abimetsaülema pargis. Ümbruskonna kooridest koosneva üldkoori lauldud laulud hra V. Konsap'i juhatusel kõlasid hästi ja meeleolurikkalt. Mängis puhkpillide orkester. Jääks soovida, et peo sisse-tulekust läheks võimalikult palju muusika edendamiseks.

KARKSI. Karksi laulupäev, mis augusti alul vihmade ilma tõttu nurjus, peeti ära sama kuu lõpul. Laulupäevast võttis osa umbes 150 lauljat V. Peenra juhatusel. Meeskooride ettekannet juhtis A. Pung, kes oma Viljandi Helikunsti Seltsi meeskooriga esines ka üksikult. Nagu „Sakala“ teatab, on A. Pung oma meeskooriga saand tormiliste kiiduavalduste osaliseks. Rohket osavõttu on leidnud ka sama koori vaimulik kontsert Karksi kirikus. Pasunakooride esine-mine on aga ebaõnnestund, sest kooridest olevat ilmud kohale vaid üksikud mehed.

KIRNA. Järvaamaa laulab tänava sageli, mida tõendavad tihti peetud laulu-päevad. Kõige suuremaulatuslikum neist oli 24. juunil peetud Türi I vaimu-lik laulupäev. Vähemaulatuslikum peeti aga 6. juulil Kirna endises här-rastemaja aias, mille korraldajaks oli Kirna Rahvaraamatukogu Selts, mille eesotsas on väga energiline ja muusikaline kohalik algkooli juhataja Eduard Praks. Üldjuhatajaks oli tuntud koorijuht Joosep Saar Viljandist. Osavõtjaid koore oli ainult ümbruskonnast, nagu Türiilt, Paidest jne. Ligi paarisajapäise segakoori lauldud laulud kõlasid hästi. Kavva oli võetud

tänavuse Tartu laulupeo laule. Hää eduga esines ka kontserdi osas Türi Vabat. Tulet. Ühingu pasunakoor R. Vilmansen'i juhatusel. Üldiselt võib seda päeva lugeda õnnestunuks.

LIHULA. Augustis korraldas Lihula Rahvahariduse Selts laulupäeva, mis igati läks korda. Laulupäeva tegelaste üldarv tõusis 500, kuna osavõtjaid oli üle 3000. Ühendatud koore juhatasid *Enn Võrk* ja F. Kruusman, pasunakoore *Zwink*.

NARVA-JÕESUU. Peaaegu iga linn on püüdnud suviseks hooajaks pakuda oma elanikele muusikalist naudingut. Nii ka Narvas ja Narva-Jõesuus tehti suvemuusikat sümfoonia-orkestri näol. Orkestri moodustamise ja suvemuusika korralduse oli oma pääle võtnud Narva Orkestrantide Ühing, kelle kohta peab ütleva, et see rohkem tegi reklaami kui korralikku muusikat. Tundus, et mängijad on äärmiselt nõrgad, milline asjaolu põhjustas ka orkestrijuhile hr. Öunapuu'le raskusi palade tõlgitsemisel. Kuna Narvas ja N.-Jõesuus rohkesti suvitajaid, kelle seas palju välismaalasigi, siis tulevikus oleks soovitav, et linnavalitsus hoolitseks selle eest, et orkestrisse pääseksid mängijad, kel muusikaline haridus ning tehnika oma pilli käsitamisel. Häist mängijaist praegu puudust ei ole.

PAIDE. Järvamaa vabadussõjas langenute mälestusmärgi püstitamise komitee korraldas Paides 27. juulil laulupäeva. Võtsid osa Paide ja ümbruskonna koorid, kokku 7 koori umbes 200 lauljaga. Üldjuhatajaks oli J. Zeiger, kes oma hoolika juhatamisega nii mitmeigi lauluga kuulajaskonda võlus. Üldiselt võis jääda täiesti rahule laulude tõlgitsemisega. Ei rahuldand ainult M. Lüdigi „Koidu“ ettekanne, sest laulul puudus täis harmoonia. Ei olnud kuulda II soprani (I alt), II tenorit ja I bassi, mille tõttu laul kõlas tühjas kvindis — puudus siduv tert. Peaks vist küll aeg olema ümber säada see laul neljahäälisele segakoorile, sest nagu näha maakoorid patustavad ettekandmisel selle laulu vastu — päälegi on see nii armastatud laul tihti pidupäevade kavas.

RÄPINA. Viimasel paaril aastal on Räpinas ja ümbruses laul jäänd hoopis tahaplaanile. Räpina Haridusseltsi ennemail ajal peaaegu alaliselt tegutsend kuni 70-liikmeline laulukoor on lagunenud. Mõödunud talvel Räpinas ellu kutsutud meeskoor laulis hra Keerberg'i juhatusel pidudel ja kirikus ning oleks võind areneda oma häälematerjalilt tusedaks kooriks. Kevadel läks seegi laiali. Räpina ümbruskonna kooridest tegutsevad veel ainult Kahva ja Pahtpää koorid. Räpinas on rahvale ainukeks muusikapakkujaks sümfoonia-orkester ja gümnaasiumi ning era-puhkpillide-orkestrid.

Tänavusuvivestest muusikalistest sündmustest oleks märkida järgmisi: 24. VI peeti kaitseliidu korraldusel pidu, kus kanti ette sümfoonia-orkestri saatel Leo Fall'i operett „Lõbus talupoeg“. Muusikajuhiks oli J. Karheiding. Ettekanne õnnestus hästi. Võrumaa Üliõpilaskogu Räpinas peetud suvipäevil esinesid muusikaliste ettekannetega ümbruskonna tegelased.

Järgmiseks suveks on kavatsus laulukooridele jälle elu sisse puhuda ja korraldada Räpinas IV laulupäev.

RÕUGE. Hiljuti valmis Rõuge kirikule koguduse oma liikmete, Haanja orelimeistrite „Vennad Kriisa'de“ poolt ehitatud uus orel, mis on kodumaal moodsamaid ja suuremaid maakoguduse oreleid. Tal on 2174 vile, 31 helisevat registrit ühes kombinatsioonidega, 2 manuaali, pedaal ja 8 koplit; pääle selle automaatne piaano pedaal, rullpaisutaja, paisutuskast jne. Uus orel, mille õnnistamine oli 27. juulil, üheaegselt nimetatud kiriku 200. aasta juubelpidustusega, läks maksmaks 15.000 kr. Sellest on kogudusel suurem osa olemas, puudub vaid 3000 kr.

Uusim Eesti helilooming.

Heino Eller'il on valmivad kuuest numbrist koosnev süit väikesele orkestrile ja rida vähemaid palasid klaverile ja viiulile. Praegu töötab keelpillidekvarteti kallal.

Artur Kapp, kelle uus oratoorium „*Hüüb*“ on võetud E.M.O. repertuaari, lõpetas suvel viienumbrilise süidi väikesele orkestrile, milles kasutand eesti runoviise. Ka on A. Kapp pääle pikemat vaheaega jälle kirjutand mees- ja segakoorilaule, mis eeloleval hooajal esiettekandele tulevad Tallinna Meeste- laulu Seltsilt A. Topman'i ja Tallinna Rahvaulikoolide Seltsi segakoorilt T. Vettik'u juhatusel.

Artur Lemba on kirjutand möödund suve jooksul uue ooperi ja 2. klaverikontserdi e-moll orkestri saatel. Ooperi esialgne nimi on „*Armastus ja surm*“. Libretto kirjutand J. Oengo oma poeemi „*Aegna*“ aineil. Pääle mainitud tööde on A. Lemba töötand ümber mõned oma klaveripalad sümfoonia-orkestrile, siis „*Eesti rapsoodia*“, „*Fantaasia eesti viisidest*“, „*Lüüriline moment*“ (keelp. orkestrile).

Aleksander Läte — töötab ikka teaduslikku laadi uurimuse kallal intonatsioonist.

Riho Päts'ult on ilmumas „*Klaveripalad lastele*“. Suvel kirjutand enamasti soolo- ja koorilaule.

Eduard Tubin on kirjutand klaverikvarteti cis-moll, pääle selle soololaule ja 2 meeskoori. Praegu käsil süit suurele orkestrile.

Adolf Vedro on esialgu heitnud kõrvale „*Kalevipoja*“ ooperiaine ning võtnud käsile uue libretto, mille koostand end. „*Estoonia*“ ooperitenor *Georg Tuksam*. Ooperi ainek on ajalooline. Ta pääkujuks — liivi rahvavanem *Kaupo*. See on ooperi nimekski.

Teodor Vettik'ult ilnub lähemal ajal suurem kogu meeskoori laule.

Peeter Ramul töötab oma raamatul „*Moodsa klaveritehnika psühho-füsioloogilised põhialused*“ — inglise- ja prantsusekeelse redaktsiooni kallal. Nime- tatud raamat on varem ilmud saksa ja vene keeles.

Oodatavaid kontserte „Estoonia“ kontsertsaalis oktoobrikuus.

16. oktoobril — koloratuur-sopraani *Maria Kurenko* külastusetenduseks ooper „*Rigoletto*“ — „Estoonia“ teatri saalis.

18. oktoobril — Eesti-Soome-Ungari Liidu korraldusel hõimuaktus muusikaliste ettekandega.

19. oktoobril — koloratuur-sopraani *Maria Kurenko* kontsert.

21. oktoobril — *M. Kurenko* esineb ooperis „*Sevilla habemeajaja*“.

23. oktoobril — *M. Kurenko* esineb ooperis „*Romeo ja Juulia*“.

25. oktoobril — klaverikunstniku *Valentine Riives'i* kontsert.

26. oktoobril — Tallinna Töölismuusika Ühingu kontsert.

2. novembril — II rahvakontsert „Estoonia“ sümfoonia-orkestrilt; solistina esineb viiulikunstnik *Edmund Metzeltin*.

Mitmesuguseid teateid.

Nüüd, kus helifilm vallutand kõik suuremad kinoteatrid, on Eestis umbes 100 orkestranti jäänd teenistuseta. Kuid Tallinna paremad kinoorkestrandid on koondand 25-mehelise orkestrisse dir. V. Tago juhatusel ning hakkavad nüüd rändteatri eeskujul korraldama kontserte. Rändorkester teeb oma esimese turnee juba oktoobris. Kavatsetakse esineda Tapal, Tartus, Valgas, Võrus, Petseris, Rakveres, Narvas, Viljandis, Pärnus j. t.

Tallinna Töölismuusika Ühingu pääkoosolek peeti 15. septembril. Ühingu sümfoonia- ja puhkpillide-orkestrisse, samuti sega- ja meeskoori on koondand umbes 150-liikmeline tegelaskond. Möödund hooajal korraldati 5 suuremat kontserti, pääle selle kontsertreis Soome töölislaulupeole, Turu linna, kus esineti ka iseseisva kontserdiga. Ühingu tegevus väärib tähelepanu seepoolest, et ta paneb erilist rõhku oma tegelaste väljaarendamisele, toetades andekamaid tegevliikmeid õppemaksudega ning võimaldades seega edasiõppimist konservatooriumis. Eelolevaks hooajaks on nähtud ette mitmed kontserdid. On kavatsust lavastada oma jõududega üks kergem oopergi.

— Meie tuntud muusikajuht *Juhan Simm* pühitses Tartus 12. aug. oma 45. sünnipäeva. Sel puhul korraldati „Vanemuises“ orkestri ja koori kaastegevusel suurem kontsert, kus juubilari tervitati ja õnnitleti.

— Tuntud eesti kontrabassi-kunstnik *L. Juht*, kes aasta alul kutsuti Londoni Savoy orkestri solistiks ja nüüd kodumaal veetis oma suvepuhkust, sõitis septembri keskpaigu jälle Londoni. L. Juhil on Londonis läind korda esineda aristokraatseis ringkonnis, kus saand kiitvate arvustuste osaliseks.

— Lätiski on eelolevaks laulupeoks käimas laulude võistlus. Juryssse on kutsutud Eestist helilooja *Mart Saar*.

Kirjanik *Peeter Grünfeldt* pühitses 1. oktoobril harukordset juubelit — 65. sünnipäeva ja 50. a. kirjanikujuubelit. Ta luulet on meie heliloojad rohkesti tarvitanud oma laululoomingule. Seepärast on meil eriline rõõm seda siinkohal märkida.

Uusimat kooriliteratuuri.

E. L. L. väljaandel ilmus äsja 10. üldlaulupeo noodiraamat (*üldkooride* osa), mis sisaldab 16 sega-, 3 mees- ja 3 nais-koori laulu, lisaks veel 1 soome ja 1 läti laulu. Osa laule on esmakordselt trükkis. Raamatu on toimetand T. Vettik.

VÄLISMAA

Tähtsamaid muusikalisi ettekandeid möödund hooajal.

BERLIIN. Suvine kunstinädal, mis kandis eksperimentaalset muusikalist ilmet, möödus „Uue muusika 1930“ tähe all. Demonstreeriti mehaanilist muusikat, raadio kuuldemänge, kõlaplaatide- ja elektri-muusikat, n.n. „õppetüke“ ja „seltskonnamuusikat“, mis peavad kujutama *uusimat muusikavormi, kus publikki aktiivselt pidi võtma osa oma improviseeritud koorilauluga*. Mingeil põhjusil jäi aga publiku osavõtt ära ja „õppetükest“ jäid järele vaid harilikemad kantadid. „Die Musik“ muusikaarvustaja Hugo Leichtentritt küsib õigusega, ons neil õppetükel nüüd veel õigust pretendeerida moodsa muusikavormi nimele? (Neist oleks nimetada Ernst Toch'i „Vesi“ ja H. Reutter'i „Uus Hiiob“.) Pääle selle kanti ette huvitavaid lastemänge orkestri saatel (P. Hindemith — „Me ehitame linna“, P. Dessau — „Raudteemäng“, P. Höffer — „Must lammas“) j n.n. „koore asjaarmastajaille“ — Josip Slavenski'lt, Igor Starvinsky'lt, Hugo Hermann'ilt j. t. Moodsa koorikäsitluse mõttes väärised „Die Musik“ järele erilist tähelepanu H. Hermann'i „Koorietüdid“. Huvi äratas ka Kurt Weill'i kooliooper „Jasager“.

LONDON. Hooajal olid ülekaalus orkestri-kontserdid. Külastasid mitmed kuulsused, nii — *Willem Mengelberg* Amsterdami sümfoonia-orkestriga (Beethoven'i „Eroica“, Čaikovski — „Pathétique“), *Arturo Toscanini* New-Yorgi philharмония-orkestriga (Haydn — „D-dur sümf.“, Brahms-Haydn — „Variatsioonid“, Bach-Respighi — „Passagaglia ja fuuga“, Debussy — „Meri“ jne.) ja *Gabriel Pierné* Pariisist orkester „Colonne'iga“ (Ibert — „Escala“, Pierné — „Baski fantaasia“).

MOSKVA. „Allg. Musik-Zeitung“ kaastöeline kirjutab, et möödunud kontserdi-hooaeg olevat olnud vaene ettekandeilt. Välismaa orkestrijuhitdest olevat Pariisi Padeloup' juht René *Baton* (käis ka Tallinnas juhatamas) pakkund vähe rõõmu, kuna tal olevat ebaõnnestunud tempod. Čaikovski kuuendast sümfooniast „Phathétique“ olevat saand seega symphonie militaire; küll aga olevat tal õnnestunud Berlioz' Ungari marsi ettekande.

Venelaste juhatajate orkester „*persinfans*“ põdevat ka kriisi. Nimelt oli selle Moskva nõukogude protektoraadi all oleval orkestril varem eesõigus esmaspäeviti, mil kõik teatrid puhkasid, anda kontserte, persinfansi orkestri mängijad olles kõik ooperi orkestrandid. Nüüd, mil teatrid igapäev mängivad, on persinfansi tegevus raskendatud. Siiski andis orkester Beethoven'i õhtu neljanda sümfooniaga ja „Egmont'iga“. *Mjaskovski* helitöö „Ajaviited“, mis esiettekandele tuli, leidis eitava vastuvõtu kommunistlikult arvustuselt, sest helitöö muusika olevat „nõukogude vaenuline“!!! Sama saatuse osaliseks sai ka prantsuse pianist Robert *Casdesus*, kelle mängu meisterlikkust küll tunnustati, kuid kelle kunst olnud siiski „pursuilik“.

Kui *meie* kommunistid ka niiviisi hakkavad muusikat kuulama ja analüüsima, siis saaksime kuulda veel suuremat nalja: asunike aariaid ja põllumeeste pastoraale, sotsialistlikke sümfooniaid ning kaaverlaste kvinte...

MÜNCHEN. Müncheneri muusikaelu näitab, kuidas Saksamaal kaugeltki mitte ükski päälinn ei ole rikas esmajärguliselt muusikaelult, vaid ka teised linnad. Jättes kõrvale Müncheni oma järjekorraliselt kontserdid ja ooperiettekanded, loetleme ainult mõned erikontserdid, mis leidnud aset hilis-kevadisel ja suvisel hooajal, — nii külastasid Münchenit *Viini* philharmoonikud Furtwängler'i juhatusel, Busch-trio ja -kvartett, *New-Yorgi* philharm. Toscanini juh., *Berliini* philharm. Furtwängler'i juh.; suvel olid kontserdid, kus ette kanti kõik Bach'i klaverikontserdid kammerorkestriga. Ettekandja ja ühtlasi juhataja *Edwin Fischer*; Müncheni *Mozart'i* ja *Wagner'i* pidustused olid 21. juulist 1. septembrini kahes teatris; pääle selle üks *Richard Strauss'i*, üks *Pfitzner'i* nädal ja 22. oktoobril on rahvusvaheline *Anton Bruckner'i* pidustus.

PARIIS. 1929./1930. hooajal on Pariisis „Die Musik“ andmeil leidnud aset 1517 kontserti (neist klaveri — 223, laulu — 116, orkestri ja koori — 537, kammermuusika — 260, tantsettekandeid — 38). Tähtsamaist diržendest külastasid Prantsusmaa päälinna *Arturo Toscanini* New-Yorgi philharмония-orkestriga ja *Wilhelm Furtwängler* Berliini philharмония-orkestriga. Suurt edu saavutas „Viini Meestelaulu Seltsi“ kontsert. Uuemast loomingust äratasid iseäralist tähelepanu Doyen'i „Vana maailma hääled“ („Les Voix du vieux Monde“) — moodne oratoorium koorile, orkestrile ja soolole, ja Dussant'i „Serbia tantsud“ — orkestrile. Oli ka teisilt prantsuse heliloojailt rohkesti uudiseid.

Hooaja tähtsamaid ooperi-uudiste esilavastusi hooajal 1930/31.

Antwerpen: Arthur Honegger — „Judith“

Berliin: Karol Rathaus — „Võõras maa“

Manfred Gurlitt — „Sõdurid“

Brünn: Leo Kraus — „Ööbik“ (Andresen'i samanimelise muinasjutu järele)

Leo Janáček — „Surnud majast“ (Dostojevski samanimelise romaani j.)

Jaroslav Krička — „Vaimud lossis“

Budapest: Györgi Kósa — „Kalur ja junkur“

Kopenhaagen: Richard Strauss — „Joosepi legend“
Leipzig: Jaques Offenbach — „Robinsonade“ (G. Winkler'i ümbertöötusel)
München: Jaromir Weinberger — „Armastatud hää!“
 Julius Weisman — „Vaimude sonaat“
 Ermanno Wolf-Ferrari — „Kaval lesk“
Room: Ermanno Wolf-Ferrari — „Kaval lesk“
Wiin: Egon Wellesz — „Bakhantinnad“
 E. Wolf-Ferrari — „Neli jõhkrat“
 Varasuviste muusikapidustuste kavas olid järgmised ooperiettekanded:
 Max v. Schillings — „Mona Lisa“;
 Jaromir Weinberger — „Švanda torupillipuhuja“;
 Darius Milhaud — „Christoph Columbus“;
 Hector Berlioz — „Troojalased“;
 Ernst Krenek — „Oresti elu“;
 J. M. Hauer — „Rännakud“;
 Arnold Schönberg — „Ootus“ ja „Õnnelik käsi“;
 Egon Wellesz — „Alkestis“ ja „Vangistatu ohver“;
 Max Brand — „Masinist Hopkins“.

Algav kontserthooaeg

BERLIIN. Philharмония-koor *Otto Klemperer*'i juhatusel on käesoleva hooaja kavva võtnud Verdi „Requiem“ ja Bach'i „Johannes-Passioni“.

— *Wilhelm Furtwängler* toob esiettekandele philharмония-orkestriga Bruno Kittel'i koori kaastegevusel H. Pfitzner'i koorifantaasia „Tume riik“ („Das dunkle Reich“). Teisist kooriettekandest oleks nimetada Mozart'i „Requiem“ ja Haydn'i „Loomine“.

— *Muusikasõprade ühing* korraldab hooajal 6 kontserti philharm.-orkestriga *Heinz Unger*'i juhatusel. Solisteks on kutsutud J. Stravinsky, A. Busch, M. Rosenthal, Mme Cahier, Ignaz Friedman j. t.

LEIPZIG. Kirikumusika instituudi à capella koor Curt Thomas'e juhatusel laulis suure eduga XVI ja XVII sajandi madrigaale ja moodsaima kirikumusika meistri H. Kaminski ning Thomas'e teoseid.

— *Gewandhaus*'i kontserdel esinevad eeltuleval hooajal pääle alaliste juhtide *Bruno Walter*'i ja *Karl Straube* külalisina *W. Furtwängler*, *Eugen Jochum* ja *Otto Klemperer*.

MADRID. „Orquesta Sinfonica“ Heinrich Laber'i juhatusel võtab ette kontsertreisus Prantsus- ja Saksamaale, Praha, Viini ja Budapesti.

OSLO. Philharмония-selts algas hooaega *Isay Dobrowen*'i juhatusel seltsi 10. aastapäeva puhul kolme juubelikontserdiga: 1) Norra muusika, 2) modernistlik muusika (Stravinsky, Debussy j. t.) ja 3) kammer- ja oratooriumimuusika.

— „Cäcilia“ lauluselts pühitses 50. a. juubelit Bach'i pidustusiga (à capella kontsert, kantaadid ja passiooni-õhtu). See segakoor on parim Norra koor ja töötab tänapäev noore, kuid andeka juhi *Arild Sandvold*'i juhatusel.

Mitmesuguseid teateid.

New-Yorgi philharмония-orkester, kel kõikjal oli suur edu, lõpetas oma tänavuse Euroopa ringreisu 200.000-dollarilise puudujäägiga.

Pariisis korraldatakse 30. nov. s. a. Suures Ooperis võistlus heliloojaile ja lauljaile. 50.000-fr. auhinna saab üks helilooja parima laulu eest ja üks laulja ilusaima hääle eest. Võistlus on rahvusvaheline. Iga võistlusest osavõtja maa valib komisjoni kaudu oma parima helilooja laulu ja ilusaima häälega laulja, kes siis omakorda võistlevad Pariisis teiste maade parimaiga. Võitja saab veel pääle määratud rahalise tasu angažemendi esinemiseks helifilmi kolmeks aastaks.

Darmstadtis (Saksamaal) demonstreeriti hiljuti *elektriorelit*, mille kon-

strueerind organist Jörg Sager. Aastaid kestva vaevarikka töö järel ehitati kord orel, mille helid sündisid raadiotorude ja elektrivoolu abil. Sellest orelist tegigi Sager elektrioreli nelja registriga. Uue oreli paremuseks peetakse suu-remat muusikalist väljendusvõimet ja helide kõlavärvi muutmist soovi järel, mis saavutatakse elektrivoolu kahandamisega ja lisandamisega. Önnestund demonstratsiooni järel osutus vajaliseks hakata valmistama sääraseid oreleid hulvana.

Harkovi kavatsetakse püstitada Ukraina riigiteatri hoone, milles oleks 4000 istekohta. Teater on mõeldud muusikalisiks massettekandeks.

— G. Bizet' ooper „Carmen“, mille esiettekanne oli Pariisis 1875. a. Opéra Comique'is, võis hiljuti pühitseda oma 2000. ettekannet samas teatris.

— Itaalia suurima ooperiteatri *Milano „Scala“* direktriissiks on nimetatud hiljuti surnud dir. Scandiani asemele *prl. Colombo*, kuulsa orkestrijuhi Arturo Toscanini stenotüüpist.

— Columbia grammofoni-selts koos Oxfordi ajakirjandusega valmistab *muusika ajaluugu*, mille kuludeks on arvatud 30.000 naela. Teos ilmub 50 plaadil ja kuues illustreeritud köites.

— *Jan Kubelik*, kuulus viiulikunstnik, pühitses hiljuti oma 50. sünnipäeva.

— *Richard Strauss* esineb oktoobris külalis-dirizendina Pariisi Suures Ooperis.

— Tuntud saksa orkestrijuh *Erich Kleiber* on Toscanini soovitusel kutsutud kuueks nädalaks juhutama philharmonia-orkestri kontserte New-Yorgis ja Philadelphias.

— Viini philharmonia-orkester oma juhi *Clemens Krauss'iga* on saand kutse esineda eeloleval hooajal Pariisis, Brüsselis, Monte-Carlos, Amsterdams ja Genfis.

— Prantsuse modernisti *Darius Milhaud'* uus ballett „Sinine rong“ (Pariis-Riviera kiirrongi nimetus) tuleb eeloleval hooajal Hannoveris ettekandele.

— Čehhi helilooja *Karol Moor* on kirjutand ooperi „*Viimne akkord*“, milles Mozart figureerib pääkujuna. Esiettekanne oli Prahas.

— *E. N. v. Reznicek'i* uus tantsusümfoonia lavastatakse ligemal ajal Berliini riigiooperis Rudolf v. Laban'i juhatusel.

— *A. Paštšenko* uus V sümfoonia ja D. Šostakovič'i süit uuest balletist „Kuldne sajand“ olid esiettekandel Leningradi akadeemiliselt philharmonia-orkestrilt *A. Hauk'i* juhatusel.

— *S. Wussilenko* on kirjutand suure kolmeosalise kontserdi *balalaikale* orkestri saatel, mis oli edukal esiettekandel Leningradi philharmonia-orkestri kontserdil. Ka varemini on vene heliloojad kasutand balalaikat orkestri pillina, — nii D. Šostakovič, A. Glasunov — „Vene rapsodia“, j. t.

— *Rudolf Mengelberg* on saand oma kantaadi „Weinlese“ (segakoorile, tenorisoolole ja orkestrile) eest võistlusel 1000-dollarilise autasu. Võistlus korraldati Amsterdams Hollandi Helikunsti Edendamise Seltsi sajanda aasta juubeli puhul.

— Bostoni sümfoonia-orkester Kussevitsky juhatusel kavatseb talvel kontsertreisü Euroopasse.

— Viini suurim töölistoor „Vaba Tüpograafia“ oma uue juhi Ervin Stein'i juhatusel tõi esiettekandele Hanns Eisler'i kaks töölistoori „Streiginurdjad“ ja „Talupoja revolutsioon“, mis saavutand suure edu.

— Ameerikas propageerib uusimat muusikat *Leopold Stokowski*, tuues Philadelphias ja New-Yorgis esiettekandele mitmeid Euroopa moodsamaid uudisteoseid (A. Schönberg'i „õnnelik käsi“, Kurt Weill'i „Lindbergi lend“ j. t.).

— 4. aug. s. a. suri Bayreuthis südamenõrkuse kuulsa saksa helimeistri Richard Wagner'i poeg helilooja *Siegfried Wagner* — samal ajal, kui algas Bayreuthi pidustuste hoones „Parsifali“ avamäng.

— Augustis oli Berliinis kristliku noorsoo maailmalidu C. C. kongress, millest võttis osa 16.000 inimest mitmesugusest rahvusest. Kongressi puhul korraldatud kontsertõhtul esines solistina eesti laulja *G. Viinamägi*.

Väljaandja: Eesti Lauljate Liit. — Vastutav toimetaja: Riho Päts.

Tellimishind aastas L. L. liikmeile 1 kr., teistele 1 kr. 20 senti.

Toimetuse ja talituse address: Tallinna, Rataskaevu 22, telef. 431-82.

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 31.

Muusikaleht nr. 11 — 1930. a.

*ilmub novembri alul kooli- ja koori-
laulu erinumbrina, sisaldab artikleid
uusimaist koorilaulu meetodeist meie
tuntumailt muusikapedagoogelt.*

Tähtis igale lauluõpetajale ja koorijuhile!

1931

AASTA

Laulupidude laulud

Virumaa VI

&

Viljandimaa V

Ilmus trükist. Sisuks 15 segakoori laulu. Laulude nimes-
tik Muusikalehes nr. 3, lhk. 83. Originaalse kaaneilustusega.

HIND:

L. L. liikmetel . . . . . 50 senti

Teistele laulupidudest osavõtjail . 75 „

Üksikmüügil . . . . . 1 kroon

Tellimistega pöörata Lauljate Liidu büroo poole.

Uudiseid algavaks lauluhooajaks!

SEGAKOORILE:

X üldlalupeo üldkoorid. Hind Lauljate Liidu liikmeile 75 senti, teistele 1 kroon.

Viru- ja Viljandimaa 1931. a. lalulpeo laulud. Hind Lauljate Liidu liikmeile 50 senti, teistele 75 senti.

Rahvakoorig nr. 2—16. Hind annete kaupa Lauljate Liidu liikmeile 5 s., teistele 8 s.

MEESKOORILE:

Tallinna Meestelaulu Seltsi laulude kogu, vihud II—XVI. Vihu hind 30 senti.

V. Nerep'i kolm laulu meeskoorile. Hind Lauljate Liidu liikmeile 30 s., teistele 35 s.

ILMUMAS:

T. Vettik'u meeskoorig.

V. Nerep'i soololaulud.

R. Päts'i klaveri palad lastele, I ja II

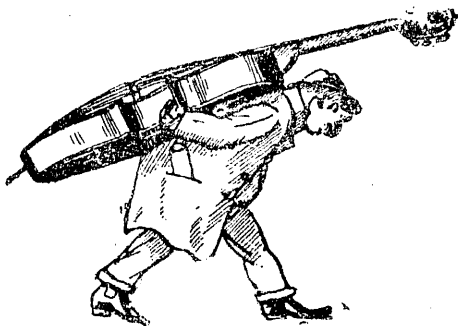
SAADAVAL

LAULJATE LIIDU BÜROOS,
TALLINNA, RATASKAEVU 22.

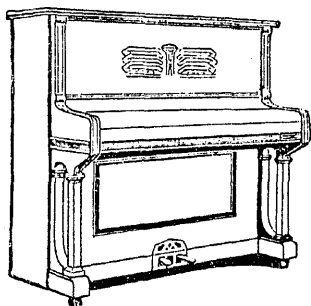
August Kristal'i keelpillide töökoda

Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 12, kõnetr. 32-21

Kõige vanem ja suurem Eestis. Valmistab viiuleid, altosid, cellosid, kontrabasse, nende poognaid, gitarre, mandoliine, balalaikasid, dombraid, tsitreid, kõiki keeli ja üksikuid osasid, viiuli kaste, cello kaste. Saadaval mandoliini ja orkestri noote. Parandused ruttu ja hästi.

AUGUST KRISTAL, Tallinnas, V. Pärnu m. 12, kõnetr. 32-21.

KONTSERT - PIANIINOD

Võrdsed kõlalt, mehansimilt ja vastupidavuselt välismaa kuulsamate pianiinodega.

Hääks tõenduseks ostud ja tellimised muusika asjatundjailt.

Klaveritööstus K. Saar

Litvalaia 32. Telefon 7-98.

A. TERKMAN

TALLINN, UUS TATARI 12.

Kiriku, kontsert ja kino orelid.

*

Harmooniumid.

*

Orelid ja harmooniumi üksikud osad ja parandustööd.

*

Väljasõidud igal ajal.

ILMUS TRÜRIST:

X üldlaulupeo üldkooride noodiraamat.

S I S U:

ÜLDSEGAKOORID:

1. Laulupeo laul . . . . . *J. Aavik.*
2. Mis säääl kõnnib . . . . . *M. Saar.*
3. Säääl kord kasvab . . . . . *M. Lüdig.*
4. Höiskame kooris . . . . . *T. Vettik.*
5. Sarvelaul . . . . . *R. Päts.*
6. Las' kasvame . . . . . *V. Nerep.*
7. Palumine . . . . . *A. Kapp.*
8. Laulik . . . . . *E. Võrk.*
9. Küll on ilus mu õieke . . . . . *M. Hermann.*
10. Kits ja hunt . . . . . *M. Lüdig.*
11. Ma kõndisin vainul . . . . . *C. Kreek.*
12. Saarlaste laul . . . . . *V. Nerep.*
13. Pulma rõõm . . . . . *E. Võrk.*
14. Ärka üles isamaa . . . . . *A. Läte.*
15. Looja vägevus . . . . . *E. Võrk.*
16. Hommikulaul . . . . . *M. Saar.*

ÜLDMEEKOORID:

1. Sind surmani *A. Kunileid.*
2. Kuldrannake *A. Läte.*
3. Munamäel *K.A.Hermann*

ÜLDNAISKOORID:

1. Tantsides . . . . . *M. Saar.*
2. Mälestus . . . . . *J. Aavik.*
3. Ei roosisid mul
paku ta . . . . . *A. Kapp.*

L I S A:

1. Suomen laulu *F. Pacius.*
2. Puhu tuul *A. Jurjan.*

Müügil Lauljate Liidu büroos — Tallinnas, Rataskaevu nr. 22.
Hind üksikmüügil Kr. 1.60.

NB!

X üldlaulupeost osavõtvaile koorele, kes esitand Lauljate Liidu sellekohase registreerimislehe täpsalt täidetult hiljemalt 31. dets. 1930. a., müüakse üldkooride noote järgmiste hindadega:

1. Lauljate Liidu liikmeile kuni 31. dets. 1930. a. — Kr. 0.75
2. Teistele koorele " 31. " 1930. " — " 1.—
3. Lauljate Liidu liikmeile alates 1. jaan. 1931. " — " 1.—
4. Teistele koorele " 1. " 1931. " — " 1.25

Üldkooride noodiraamatu tellimise üksikasjaline kord on saadetud kooridele teadmiseks ühes registreerimislehega.

KOORIJUHID!

Ärge hiilinege noodiraamatu tellimisega! Talitage täpsalt tellimise korra järgi, et hoiduda eksitustest!

ILMARUULSAD

PARLOPHON & BEKA GRAMMOFONID JA PLAADID

ILMUSID MÜÜGILE UUED EESTIKEELSEID PLAADID

LAUL ORKESTRIGA.

- Preeriate roos.* — E. Kalman, A. Sällik.
Saladus. — V. Padva. Refraän: Põlluaas.
Arm toob meil' roose. (Valss). A. Sällik.
Poème. — Fiebig, A. Sällik.
Tcko-polka. Harmoonika-orkest. saatel Refr.:
A. Sällik.
Tantsi tangot, senora. A. Sällik.
Iialgi. (Tango). — V. Padva. Toko-orkest. Refr.:
Põlluaas.
Kaks sõna tahan sulle. — R. Ervin. Toko-orkest.
Refrään: A. Sällik.
Ramona. (Boston). A. Sällik.

KLAVERISOOLO (V. PADVA).

- Eesti rapsoodia I ja II.* — V. Padva.
Prélude g-moll. — Rachmaninoff.
a) *Etude cis-moll.* — A. Skriabin.
b) *Prélude cis-moll.* — A. Skriabin.
Polonaise a-dur. — F. Chopin.
Valse nr. 110 h-moll. — F. Chopin.
Der Lindenbaum (Niinepuu). — Schubert-Liszt.
Leina mars. — F. Chopin.

KIRILLOVI MANDOLINISTIDE-KVINTETT.

- Vene popurrii.* (Sääd. Kirillov)
Poljanka — vene rahvatants. (Sääd. Kirillov).
Vene rahvalaulud. (Sääd. Kirillov).
Sakuvala — Ukraina laul. (Sääd. Kirillov).
Hõissa-polka — rahvatants. Harmoonika-orkestri
saatel. Refraän: A. Sällik.
Meremeste valss. Harmoonika: R. Salong.
Seitsme neiu polka — rahvatants. Harmoonika-
ork. saatel. Refraän: A. Sällik.
Eesti popurrii. (Sääd. Kirillov).
Tõmba Jüri. (Sääd. Kirillov). Harmoonika: R.
Salong. Refraän: A. Sällik.

HARMOONIKA-ORKESTRI SAATEL.

- Onu Lea* — labajala valss. Refraän: A. Sällik.
Kuke-polka — rahvatants. Refraän: A. Sällik.
Krakoviak — rahvatants. Harmoonika: R. Salong.
Vanapõisi-polka — rahvatants. Harmoonika: R.
Salong.
Torm olen. (Valss). — V. Compe. Toko-orkestriga.
Refrään: A. Sällik.

ORKESTER REFRAANIGA.

- Vaene Mädi.* (Tango). S. Veiss. Refraän: A.
Sällik.
Mull' maini helides. (Valss). J. Sylvain.

SEKSTETT ORKESTRI SAATEL.

- Ida Loo-Aav, Olga Vääter, Karl Ots, Kaljo Raag,
Aleksander Tamm ja Artur Rinne.*
Süüdiipp ja hõbepurjed — rahvalaul. (Sääd.
Aav).

- Ehi veli, opi veli* — rahvalaul. (Sääd. Aav).
Jõua ju kaugelta — rahvalaul. (Sääd. Aav).
Emusüda — rahvalaul. (Sääd. Aav).
Kord olin maal ma seakarjus — rahvalaul.
(Sääd. Aav).
Neidude nõu (labajalavalss) — rahvalaul. (Sääd.
Aav).
Hulguse valss — rahvalaul. (Sääd. Aav).
Ära ilmal' valu kaeba — rahvalaul. (Sääd.
Aav).
Isamaa hülgava pinnala paistab — rahvalaul.
(Sääd. Aav).
Lätsi külla — setu laul. (Sääd. Aav).
Kõhurohi Lukule — lastelaul. (K. A. Hermann;
sääd. Aav).
Uhti, uhti, uhkesti — lastelaul. (Sääd. Aav).
Hiiu pulm — rahvalaul. (P. Tammeveski).
Argi-Aadu — rahvalaul. (P. Tammeveski).

VAIMULIKUD JA JÕULULAULUD.

- Sekstett: J. Loo-Aav, O. Vääter, K. Ots, K. Raag,
A. Tamm ja A. Rinne.
Püha õö — jõululaul orelil ja 2 viiuli saatel.
Kui armsast jõulupuu meil' hülgab — jõululaul
orelil ja viiuli saatel.
Oh kuusepuu — jõululaul orelil ja viiuli saatel.
Ma tulen taevast ülevalt — jõululaul orelil. —
V. Padva.
Ärgake, nii vahid hüüdvad. — Orelil V. Padva.
Ma kummardan sind, armuvägi. — Orelil V.
Padva.

KOORILAUL.

- Eesti lipp* (E. Võrk). — „ÜENÜTO“ laulukoor
E. Aav'a juh.
Oh laula ja hõiska. (K. A. Hermann). —
ÜENÜTO laulukoor E. Aav'a juh.

SOOLOLAUL. SOPRAAN.

- Armastab... ei armasta.* J. Loo-Aav'a soolo.
Klaveril — V. Padva.

HUMORISTLIKUD ETTEKANDED.

- Ja kui see laul meil korda läeb.* — P. Pinna.
Kaks keelepeksjat — kahekõne. P. Pinna ja H.
Laur.
Juukselõikur. — P. Pinna, klaveriga.
Rääkiv pea — kahekõne. P. Pinna ja H. Laur.
Eesti laulu süüd I/II. — Kahekõne P. Pinna ja
H. Laur.

TRIOD.

- H. Schütz, R. Bööcke, V. Padva.
Somneniije. — Glinka.
Ne iskuschai. — Glinka.
Eesti hällilaul. — V. Padva.
Kus on, kus on kurva kodu. — V. Padva.

PARLOPHON-BEKA
AINUESINDAJAD

A-S. TORMOLEN & Ko.

TALLINN, HARJU 37. TELEF. (2)15-01 ja (2)15-02.

RAUDTEE AMETLIK VEOKINNITUS.

POLARIS

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

VÖTAB VASTU JÄRGMISI
KINNITUSI:

TULE-, MURDVARGUS-, VEO-,
VÄÄRTSAADETE, KASKO (LAE-
VAKEREDE), KLAASIKINNITUSI

SELTSI PÕHI- JA TAGAVARAKAPITALID ÜLETAVAD
Kr. 740.000.—

SELTSI ASUTAMISEST PEALE ON KAHJUDE EEST VÄLJAMAKSETU ÜLDKORRU Kr. 3.099.022,01. / SOLIIDNE EDASIKINNITUS! / KAHJUD LIKVIDEERITAKSE VIIVITAMATA!

JUHATUS ASUB **TALLINNAS**, VANA VIRU TÄN. NR. 12
KÕNETR. 14-41, 7-38. TELEGR. AADR.: POLARIS.

OSAKOND ASUB **TARTUS**, LIHATURG NR. 7, KÕNETR. 6-75
AGENDID KÕIGIS LINNADES JA MAAKOHTADES.